

DIŞ BAKIŞ

TÜRK'ÜN GÖZÜNDEN DIŞ POLİTİKA

DOÇ.DR. ALİ OĞUZ DİRİÖZ
DOÇ.DR. KAMELYA TEKNE
DR. BAHA AHMET YILMAZ
BURAK AYDIN

BÜŞRA ERBİL
ERDEM YILMAZ
HÜSEYİN YELTİN

İLYAS ER
OSMAN KEPENEK
REŞAT SALİHİ
ZEYNEP G.ÖZPINAR



BİRLİKTEN DOĞAN GÜÇ

OKUYUCULARA MESAJ

Değerli Okuyucular,

Türk Dünyası'nın siyasi, ekonomik ve kültürel olarak giderek daha fazla kenetlendiği bir dönemde, "Dış Bakış" dergisinin Şubat sayısını sizlerle buluşturmanın gururunu yaşıyoruz. Küresel belirsizliklerin arttığı, bölgesel rekabetin daha da keskinleştiği bir süreçte, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) yükselen rolü ve Türk Dünyası'nın bütünleşme çabaları her zamankinden daha büyük bir önem arz etmektedir.

Bu sayımızda, alanında uzman akademisyenler ve araştırmacılar, Türk Dünyası'nın mevcut durumunu ve geleceğini farklı perspektiflerden ele alıyor. Doç. Dr. Ali Oğuz Diriöz'ün kaleme aldığı "Birlikten Güç Doğar: TDT'nin Kurumsal Yapısı, Türkiye ve Türk Dünyası İçin Önemi" başlıklı makale, teşkilatın kurumsallaşma sürecini detaylandırırken; Doç. Dr. Kamelya Tekne, Türk Dünyası'ndaki güncel gelişmeleri değerlendirerek, siyasi ve ekonomik iş birliği süreçlerini inceliyor.

Dr. Baha Ahmet Yılmaz, "Türk Dünyasının Geleceği: Türk Devletleri Teşkilatı ve 2040 Vizyon Belgesi" yazısıyla uzun vadeli projeksiyonlar sunuyor. Burak Aydın, teşkilatın etkilerini analiz ederek, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi iş birliklerinin nasıl derinleştiğini ortaya koyuyor. Büşra Erbil ise Türkiye'nin TDT içindeki rolünü ve bu süreçteki stratejik yükselişini dış politika perspektifinden ele alıyor.

Türk kimliğinin ve ortak tarih bilincinin önemine dikkat çeken Erdem Yılmaz, Türk Dünyası'ndaki "Türk Faktörü" üzerine yaptığı değerlendirmelerle, ortak değerlerin nasıl birleştirici bir unsur olduğunu analiz ediyor. İyas Er, Türkiye'nin jeopolitik krizler karşısındaki konumunu analiz ederken, Osman Kepenek ise Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde iklim değişikliğine yönelik politikaları masaya yatırıyor. Ayrıca, Reşat Salihi'nin Irak'ta yaşayan Hristiyan Türkler üzerine yaptığı çalışma, Türk Diasporası'nın çeşitliliğini ve karşılaştığı zorlukları anlamamıza katkı sunuyor.

OKUYUCULARA MESAJ

Bölgesel krizlerin Türkiye üzerindeki etkilerini değerlendiren İlyas Er, jeopolitik gerilimlerin Türk dış politikasına yansımalarını ve küresel dengeler içindeki pozisyonunu inceliyor. Osman Kepenek, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin iklim değişikliği merkezli politikalarını analiz ederek, bu ülkelerin çevresel sorunlara karşı geliştirdiği stratejileri ele alıyor.

Türk Dünyası'nın kültürel çeşitliliğini ele alan çalışmalara da bu sayımızda yer verdik. Reşat Salihi, Irak'ta yaşayan Hristiyan Türkler konusunu ele alarak, bu toplulukların kimlik, aidiyet ve kültürel miras açısından karşılaştıkları zorlukları anlatıyor. Zeynep Gizem Özpınar ise Başkurtlar üzerine yaptığı çalışmada, Başkurt halkının tarih boyunca karşılaştığı asimilasyon politikalarını, kimlik mücadelesini ve Rusya ile olan ilişkilerini derinlemesine analiz ediyor.

Ben ise, Türkiye-Azerbaycan askeri tatbikatlarını ele alarak, bu tatbikatların bölgesel güvenliğe etkilerini ve stratejik iş birliği bağlamında taşıdığı önemi irdeleyen bir analizle dergimize katkıda buldum.

TUDPAM olarak, Türk Dünyası'nın siyasi, ekonomik ve kültürel olarak daha fazla entegrasyonunu teşvik etmeye devam ediyoruz. Bugün yaşanan gelişmeler, birlik ve beraberliğin güçlenmesini zorunlu kılmaktadır. Unutulmamalıdır ki, Türk Dünyası'nın gücü yalnızca siyasi ve ekonomik iş birliklerinden değil, ortak tarih, kültür ve kader bilincinden doğmaktadır.

Bu vesileyle, bu sayımıza katkı sağlayan tüm akademisyenlerimize ve araştırmacılarımıza teşekkür eder, siz değerli okuyucularımıza keyifli ve ufuk açıcı bir okuma deneyimi dilerim.

Saygılarımla,

HÜSEYİN YELTİN

TUDPAM BAŞKANI

İÇİNDEKİLER

02 DOÇ. DR. ALİ OĞUZ DIRİÖZ

Birlikten Güç Doğar: TDT'nin Kurumsal Yapısı, Türkiye ve Türk Dünyası İçin Önemi

06 DOÇ. DR. KAMELYA TEKNE

Güncel Gelişmeler Işığında Türk Dünyası

12 DR. BAHA AHMET YILMAZ

Türk Dünyasının Geleceği: Türk Devletleri Teşkilatı ve 2040 Vizyon Belgesi

18 BURAK AYDIN

Türk Devletleri Teşkilatı'nın Gelişmesi Işığında Yükselen "Türk Dünyası" Algısı

21 BÜŞRA ERBİL

Türk Devletleri Teşkilatı ve Türkiye'nin Stratejik Yükselişi: Dış Politika Perspektifi

27 ERDEM YILMAZ

Türk Dünyasında "Türk Faktörü" Üzerine Bir Değerlendirme

30 HÜSEYİN YELTİN

Türkiye-Azerbaycan Arasında Düzenlenen Askerî Tatbikatların Küresel Sisteme Etkileri

34 İLYAS ER

Bölgesel Gerilimler Kışkacında Türkiye: Jeopolitik Krizler ve Küresel Etkiler

41 OSMAN KEPENEK

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde İklim Değişikliği Merkezli Politikalar

47 REŞAT SALİHİ

Irak'ta Yaşayan Hristiyan Türkler

51 ZEYNEP GİZEM ÖZPINAR

Başkurtlar Ve Rusya: Kimlik, Asimilasyon Ve Direniş



Dergi Hakkında



Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi © 2025

İMTİYAZ SAHİBİ
HÜSEYİN YELTİN

DERGİ EDITÖRÜ
ZEYNEP GİZEM ÖZPINAR

DİL EDITÖRÜ
SİMANUR ŞEN

YAYIN KURULU
MUSTAFA METİN KAŞLILAR
ANIL UĞUR

SAYFA VE KAPAK TASARIM
GÖRKEM BERK GEDİKLİ

Bu dergide yer alan düşünce ve görüşler tamamen yazarların şahsi fikirlerini yansıtmaktadır. Yayınlanan içerikler hiçbir şekilde herhangi bir kurum, kuruluş veya çalışanın resmi görüşlerini temsil etmez. Dergi, içerikte yer alan bilgilerin doğruluğu konusunda herhangi bir taahhütte bulunmaz ve okuyucuların kendi analizlerini yapmalarını teşvik eder.

TÜRK DIŞ POLİTİKASI ARAŞTIRMA MERKEZİ

E-Posta: info@tudpam.org

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5’inci maddesinin 2’nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.”



BİRLİKTE KUVVET DOĞAR: KURUMSAL YAPISI DAHA DA GÜÇLENDİRİLECEK TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN TÜRKİYE VE TÜRK DÜNYASI İÇİN ÖNEMİ



DOÇ. DR. ALİ OĞUZ DİRİÖZ

TARAFINDAN YAZILDI

Türk Devletleri Teşkilatı, Türkiye bakımından, Orta Avrupa'dan Çin sınırına kadar önemli kurumsal yönetim mekanizmalarının oluşturulması bakımından etkili bir kuruluştur. Küresel ve bölgesel krizler karşısında etkileri sınırlı olan uluslararası kurumların etkinlikleri uzun süredir sorgulanmaktadır. Bu dönemde, uluslararası ticaret ve küresel tedarik zincirleri için uluslararası yönetim gereklidir. Uluslararası yönetim, bir uluslararası hükümetten farklı olarak, belli konularda oturmuş normlar ve iş birliğinin oluşudur. Örneğin uluslararası hukuk, evrensel insan hakları, iklim krizi, göç, salgın hastalıklar, deniz ticareti ve sivil havacılık gibi konulardaki kurallar uluslararası normlar örnekleri olarak kabul edilir.

Günümüz dünyasındaki uluslararası tedarik zincirleri ve modern ticaretin ayakta kalabilmesi için uluslararası yönetimin olduğu bir sistem gereklidir.

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)'nin bir uluslararası kuruluş olarak giderek kurumsal yapısının güçlenmesi ve süreçlerinin oturması, Türkiye için önemli bir avantaj teşkil edecektir. Türkiye'nin 'Orta Koridor' stratejisine Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) katkıda bulunabilecektir. Bilhassa, ABD ve AB'nin savunma harcamalarını arttırıp kalkınma kuruluşlarından fon azaltmaları durumunda, Orta Koridor projeleri için ortak fon ve iş birliğinin önemi artmaktadır. Güçlü finansal programlara, enerji koridorlarına ve tedarik zincirlerine ve dolayısıyla Orta Koridor stratejisi kapsamındaki projelere destek için TDT önemli bir kuruluştur. Bu yazıda, Orta Koridor projelerini üstlenebilecek uluslararası konsorsiyumların oluşturulabilmesi bakımından da TDT'nin önemine değinilmiştir.

Türk Devletleri Teşkilatı, Türkiye bakımından, Orta Avrupa'dan Çin sınırına kadar önemli kurumsal yönetim mekanizmalarının oluşturulması bakımından etkili bir kuruluştur.



BİRLİKTEN KUVVET DOĞAR: KURUMSAL YAPISI DAHA DA GÜÇLENDİRİLECEK TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN TÜRKİYE VE TÜRK DÜNYASI İÇİN ÖNEMİ

DOÇ. DR. ALİ OĞUZ DİRİÖZ

TDT'nin önemli misyonlarından biri, lojistik konusundaki ülkeler arası bağları artırarak, ilgili altyapı projelerinin geliştirilmesi için yatırım çekerek küresel ticaret ağları üzerindeki konumlarını geliştirmektir.

Yakın zamana kadar Türk Konseyi, benzer dil ve kültürleri olan devletlerin bir araya geldiği bir grup olarak faaliyet göstermekteydi. Amaç, Türk dillerini konuşan devletlerin ilişkilerini ilerletmektir. 2011'de Türk Keneşi ya da Türk Konseyi olarak kurulan grup, 10 yılda kurumsallaşarak Kasım 2021'de Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) adını almış ve resmî olarak konsey, artık uluslararası bir kuruluş olmuştur. [1] Uluslararası kuruluş hüviyetine bürünmüştür ve daimî bir genel merkez ile sekreteryası 2021 yılı sonrası oluşturulmuştur. Uluslararası bir örgüt olarak TDT, ortak teşvikler ve mekanizmalar aracılığıyla resmî iş birliği kurarak hem üyelerinin birbirleriyle ilişkilerini ilerletmeleri için bir kaldıraç olabilir. TDT, aynı zamanda üye devletlerin çeşitli bölgesel ve küresel kuruluşlarla etkileşim kurmaları için de bir kaldıraç olabilir ve olmalıdır.

Her ne kadar uluslararası deniz ticaret yollarının [2] önemi inkâr edilemezse de karasal rotaların da Avrasya üzerinden tarihî İpek Yolu rotalarına benzeri 'Yeni' İpek Yolları şeklinde de geliştirilmesine son yıllarda önem verilmiştir. TDT'nin bu alandaki kalkınma projeleri için fon sağlayabilecek bir kurum olabilmesi, bölge ülkeleri için değerli olacaktır. Dolayısıyla, oluşturulma aşamasında olan Türk Devletleri Yatırım Fonu (Turkic Investment Fund) gelecekte bu projelerin hayata geçirilmesi bakımından faydalı olacaktır. [3] İlaveten, serbest ticaret gibi birçok alanda ilerleme katedilebilmesi için kurumsal bir iş birliği ve TDT gibi resmî bir kurumsal kuruluş gerektirecektir.

TDT'nin önemli misyonlarından biri, lojistik konusundaki ülkeler arası bağları artırarak, ilgili altyapı projelerinin geliştirilmesi için yatırım çekerek küresel ticaret ağları üzerindeki konumlarını geliştirmektir. Bu, açıkça 2024 yılında Azerbaycan'ın Karabağ bölgesindeki kadim Şuşa kentinde imzalanan ortak Karabağ Deklarasyonu'nda da belirtilmiştir.[4] Bu bağlamda bölgenin uluslararası tedarik zincirleri ve ticaret rotaları ile olan lojistik bağlantıları geliştirilmesi hedeflenmiştir.



BİRLİKTE KUVVET DOĞAR: KURUMSAL YAPISI DAHA DA GÜÇLENDİRİLECEK TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN TÜRKİYE VE TÜRK DÜNYASI İÇİN ÖNEMİ

DOÇ. DR. ALİ OĞUZ DİRİÖZ

Bu nedenle TDT, uluslararası yatırımcıların, hızla büyüyen Hint-Pasifik bölgesinden yatırımcılar ile diğer uluslararası fonlar ve bağışçı (donör) kuruluşlarla ilişkileri resmîleştirmesi için yararlı bir araçtır.

TDT, Küresel Güney ülkeleriyle iş birliklerini ilerletmek ve karşılıklı etkileşim kurmak için bir platform olabilir. Küresel Güney iş birliği, örneğin Türkiye'nin Afrika politikasıyla da uyumlu olarak Afrika Birliği (AU) ve TDT arasında kurumlar arası mekanizmaların geliştirilmesi için de bir fırsat olabilir. Türkiye'nin üye olduğu bu kuruluş (yani TDT) sayesinde Afrika politikaları ve Yeniden Asya Girişimi gibi önemli dış politika açılımlarının bölgeler arası geniş kurumsal iş birliği çerçevesi oluşturulması mümkün olacaktır.

Afrika Birliği (AU), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi diğer uluslararası kuruluşlarda daha fazla etkileşim kurmak, dış politikada çeşitli oluşumları da dengeleyebilecektir.

TDT'nin bölge genelinde birden fazla etkileşim fırsatlarından yararlanılması için alternatif seçenekler yaratmak gerekir (örneğin Avrupa Birliği ile ortak projeler).

Ayrıca, mevcut durumda gözlemci statüsü bulunan Ekonomik İş Birliği Örgütü (ECO)'ne ilaveten, bölgesel 'komşu' ülkelerle de iş birliği mekanizmaları geliştirilebilir; tıpkı AB'nin kendi yakın coğrafyasıyla angaje olması gibi. Özellikle Gürcistan, Hindistan, Finlandiya ve Tacikistan gibi devletlerin devlet veya hükûmet başkanlarının misafir veya daimî misafir gibi farklı statülerde TDT zirvelerine ve/veya Şanghay İş Birliği Örgütü (SCO) ile ortak zirvelere konuk olarak davet edilmeleri için formüller geliştirilmelidir. [5] Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve Afrika Birliği (AU) ile ortak faaliyetler de Türkiye'nin 'Yeniden Asya' girişimi ve Afrika açılımı politikalarıyla uyumlu olduğu için TDT çerçevesinde geliştirilebilir.

Özellikle Gürcistan, Hindistan, Finlandiya ve Tacikistan gibi devletlerin devlet veya hükûmet başkanlarının misafir veya daimî misafir gibi farklı statülerde TDT zirvelerine ve/veya Şanghay İş Birliği Örgütü (SCO) ile ortak zirvelere konuk olarak davet edilmeleri için formüller geliştirilmelidir.



BİRLİKTEN KUVVET DOĞAR: KURUMSAL YAPISI DAHA DA GÜÇLENDİRİLECEK TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN TÜRKİYE VE TÜRK DÜNYASI İÇİN ÖNEMİ

DOÇ. DR. ALİ OĞUZ DİRİÖZ

Ayrıca, Finlandiya'nın Ural-Altay dil ailesiyle olan bağları nedeniyle Macaristan gibi, Finlandiya'nın da önümüzdeki yıllarda Türk Devletleri Teşkilatı'nın toplantılarına ve zirvelerine konuk, hatta gözlemci ülke olarak davet edilebilmesi şaşırtıcı olmamalıdır. Üye ülkeler ve komşu ülkeler, Yeni İpek Yolu güzergâhı üzerinde ekonomik ve ticari iş birliğine önem vermektedir. Bu bağlamda, Finlandiya kuzey rotalarında alternatifler sunulması bakımından avantajlar sağlayabilir.

Sonuç olarak, Türkiye henüz ne AB'ye üyedir ne de BRICS'e dahil edilmiştir. Bu bağlamda hâlihazırda üyesi bulunduğu NATO, AGİT, OECD ve TDT'ye öncelik vermektedir. Stratejik amaç, Avrasya üzerinden gerçekleşecek Doğu-Batı ticaretinden doğacak siyasi ve ekonomik fırsatları kaçırmamaktır. Yeni İpek Yolu'nun ticaret koridorlarının tek bir küresel güç tarafından değil, diğer uluslararası yatırımcıların oluşturacakları konsorsiyumlarla oluşturulabilmesi ve projelerin fonlanabilme fırsatları oluşabilir. TDT'nin bölge içindeki iş birliği ile diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği, Türkiye'nin 'Yeniden Asya' girişimi ve Afrika açılımı politikalarıyla uyumlu olacaktır. Bu nedenle TDT'nin farklı bölgelerle ve devletlerle kurumsal ortaklarla bağlantı kurması, bütün üye devletler için kilit bir araçtır. Birlikte daha güçlü hâle gelebilmeleri ve birlikten kuvvet doğması için kurumsallaşma süreçlerinin ve yatırım fonu gibi yeni araçların da hızla daha kurumsal olmaları gerekir.

Kaynakça

- [1] Türk Devletleri Teşkilatı, Tarihçe: <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-tarihcesi>
- [2] Dirioz, A. O., & Doğru, T. (2024). Maritime Trade Routes Are Necessary for Globalization: The Case of Türkiye. *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-12.
- [3] Türk Devletleri Yatırım Fonu – Turkic Investment Fund, internet sitesi henüz oluşturulma aşamasındadır (<http://www.turkicfund.org/>). Sosyal medya hesapları oluşturulmuştur. <https://www.facebook.com/turkicinvestfund> ve <https://www.instagram.com/turkicfundorg/#>
- [4] TDT Karabağ Deklarasyonu, Temmuz 2024: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tdt-devlet-baskanlari-gayriresmi-zirvesinde-karabag-deklarasyonu-imzalandi/3267744>
- [5] Eylül 2022'deki Semerkant Zirvesi gibi ortak zirve gibi: <https://www.aa.com.tr/en/analysis/opinion-sco-samarkand-summit-dialogue-and-cooperation-in-an-interconnected-world/2682765>



Doç. Dr. Ali Oğuz Dirioz, Uluslararası İlişkiler doçentidir, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Uluslararası Girişimcilik Bölümünde öğretim üyesidir. Araştırma alanları arasında uluslararası politik ekonomi, Küreselleşme, enerji ve su güvenliği bulunmaktadır. Dirioz, Euromesco ağının Orta Doğu'da su güvenliği çalışma grubunun su güvenliğine ilişkin 15. EuroMesco Ortak Politika Çalışmasında (2020) bölümü yazarıdır. Daha önce Dünya Bankası'nda Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da Su Sektörü raporları üzerine danışman olarak çalıştı. 2017'de Dünya Bankası'nın yayınında 'Fas'ta Su Sektörü Yönetmeliğinin Durumu' başlıklı bölümünün yazarı ve 'Ürdün'de Su Sektörü Yönetmeliğinin Durumu' hakkındaki bölümün ortak yazarıdır. Yayınlarından bazıları; "Katar'ın OPEC Çıkışı Işığında Doğal Gaz Organizasyonunun Beklentileri" The Extractive Industries and Society (2021); ve "BAE'nin Nükleer Projesinin Stratejik Bağlamı: Bölge İçin Bir Model?" Middle East Policy. Katar HBKU'den Prof. Olawuyi editörlüğünde "MENA bölgesinde İklim Değişikliği Yasası ve Politikası" (2021) adlı kitapta bölüm yazarı olarak yer aldı (Routledge). Çok sayıda ulusal ve uluslararası yayını bulunmaktadır, Independent Türkçe'de düzenli yazmaktadır.



GÜNCEL GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRK DÜNYASI

DOÇ. DR. KAMELYA TEKNE

TARAFINDAN YAZILDI



Günümüz dünyasının koşullarında, harita üzerinde Türklerin yaşadığı her coğrafi birim Türk dünyasının bileşenidir. Bu perspektiften hareketle Türklerin, kendi tarihinin mimarı aktörler olarak geniş bir zaman dilimine ve mekâna yayılmış olan Türk dünyası olgusunu inşa ettikleri kabul gören bir gerçektir. Türk dünyası, dünyadaki güncel siyasi gelişmelerin istikameti doğrultusunda kritik süreçlerden geçmektedir. Bağımsız, özerk veya azınlık statüsüne sahip Türk yurtları ve toplulukları kendi bölgelerinde ve yine kendi öncelikleri olan problemlerle mücadele etmekle beraber, Türk dünyasının geleceği adına olumlu yönde gelişmeler de kaydedilmektedir.

“Dilde, Fikirde, İşte Birlik” ilkesinden yola çıkarak Türk dünyasının her noktasına ulaşma gayreti içinde olup tüm bileşenlerini bir araya getiren Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), kapsayıcı ve yönlendirici faaliyetleri ile bütün Türk âlemine vizyon sunan çatı bir kurum hâlini almıştır. TDT gerçekleştirdiği her zirvede aldığı kararlar doğrultusunda Türk dünyasını ortak paydada buluşturma idealine bir adım daha yaklaşmaktadır.

Aynı zamanda teşkilat bünyesinde barındırdığı TÜRKPA (Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi), TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı), Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi, TTSO (Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği) ve Türk Yatırım Fonu gibi ortaklarla eş güdümlü ve çok boyutlu bir gelişim modeliyle çalışmalarını sürdürmektedir.

TDT, 6 Kasım 2024 tarihinde, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te düzenlediği toplantıda, teşkilat bayrağının mevcut tasarımını yeniden değerlendirerek ortak Türk tarihinden referans alan bir yaklaşımla bayrağın güncel formunu tayin etmiştir.

Türklerin, kendi tarihinin mimarı aktörler olarak geniş bir zaman dilimine ve mekâna yayılmış olan Türk dünyası olgusunu inşa ettikleri kabul gören bir gerçektir.



GÜNCEL GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRK DÜNYASI

DOÇ. DR. KAMELYA TEKNE

Türk milletinin töresine gereği “bayrağın dalgalandığı her yer vatan toprağı” addedildiğinden, söz konusu görsel kimliğin derinliği, Türk devlet geleneğinin kodlarına işaret eden süreklilik prensibini vurgulamaktadır. Çünkü, Prof. Dr. Bahaeddin Ögel’in de ifade ettiği gibi, “*Bayrak koruyucu bir ruhtur. O, bir zaferdir. Bayrak kutlu ve mübarek bir kişi gibidir; kızar, sevinir, kırılır, düşerse onu tutanlar da yok olur. Kökü, dibi yerde; başı ise göklerde olan bir varlıktır. Gök’lerde enginleşir, yayılır, yücelir, milletlerin soyunun ve kökünün sembolüdür.*”

Diğer taraftan TDT, “Ortak Türk Alfabeti” meselesinde uzlaşma sağlanmasına zemin hazırlayarak Türk dünyası için önemli bir terakkiye vesile olmuştur. Ortak alfabeğe geçiş Türk dünyasının uyanışını temsil eden “Ceditçilik” hareketi ve 26 Şubat-6 Mart 1926 tarihlerinde gerçekleştirilen I. Bakü Türkiyat Kurultayı’nın ruhunu âdeta yeniden harekete geçirecek bir motivasyonu temsil etmektedir. Tarihî tecrübeler değerlendirildiğinde, farklı etnik hâkim zümrelerin çatısı altında yaşamak durumunda kalan Türk topluluklarının geçmişten günümüze taşıdığı en belirgin problemlerin başında anadil ve bununla irtibatlı olarak alfabe meselesinin geldiği görülmektedir.

*Bayrak koruyucu bir
ruhtur.*

TDT’ye üye devletlerin tarihî seyri mercek altına alındığında, Rusya esareti altında kalan bölgeler olduğu ve buna dayalı olarak anadil ve alfabe meselesinin temel problemler arasında yer aldığı bilinen bir gerçektir. Üstelik maruz kalınan esaretin Çarlık ve Sovyet rejimleri olmak üzere, iç içe geçmiş iki ayrı sistem dâhilinde ve uzun bir zaman dilimini kapsamı göz ardı edilemez bir olgudur. Bu nedenle anadilde yaşanan deformasyonun boyutu oldukça derindir. Aile muhiti istisna tutulmak kaydıyla, Türk dilinin kullanım alanının daraltılması ve kamusal alana Rusçanın hâkim olması bir iç mesele olmanın ötesinde, Türk dünyasının paydaşları arasında ortak iletişim kanalının yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakılması anlamını taşımaktadır.



GÜNCEL GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRK DÜNYASI

DOÇ. DR. KAMELYA TEKNE

Türk toplulukları üzerinde Çarlık Rusya dönemi ile başlayan Sovyet Rusya döneminde daha da keskinleşen dil politikaları ekseninde Türk dilinin tahribatı ve nihayetinde Kiril alfabesinin kamusal alana hâkim olmasının etkileri Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından da süre gelen ve günümüz Türk dünyası iklimine uzanan birtakım problemleri beraberinde getirmiştir. Büyük Türk dünyasının ortak geleceğe doğru yürüyüşünde “Ortak Türk Alfabesi” bu nedenle altın bir anahtardır. Merkezi, Kazakistan'ın başkenti Astana'da bulunan Türk Akademisi ile Türk Dil Kurumu iş birliğinde 9-11 Eylül 2024 tarihlerinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de Türk dünyası Ortak Alfabe Komisyonu'nun yapmış olduğu 3. toplantının sonucunda 34 harften oluşan ortak “Türk Alfabesi” önerisi üzerinde uzlaşma sağlanmıştır.

Kabul edilen bu kararın uygulama alanı kazanması durumunda TDT'ye üye ülkeler arasında yakın gelecekte diplomasi, medya, süreli yayınlar, ders kitapları, akademik yayınlar gibi iletişim unsurlarının tamamında ortak bir platformun tesis edilmesi olasıdır. Bu sayede bilgi paylaşımı hızlanarak ortak Türk kimliği daha güçlü düzeyde pekişecektir. “Ortak Türk Alfabesi”nin kullanımı aynı zamanda Türk dünyasının uluslararası arenada ortak bir ses ile daha etkin bir aktör olarak varlık göstermesini sağlayacaktır. Bu aşamadaki önemli beklentilerden biri de Türk dünyasının geleceği olan genç nesillerin ortak anlayış ve değerler sistemi etrafında kenetlenmesidir.

Türk dünyasının çok parçalı dağılımı içerisinde, Doğu Türkistan ve Kırım'da yaşanan son gelişmeler, çözüme kavuşmamış problemlerin ve vahamet arz eden koşulların tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bilindiği üzere büyük Türkistan coğrafyasının doğu kesiminde yaşayan Uygur Türklerinin varlığı, Çin Halk Cumhuriyeti tarafından fiili bir “özerklik” içermeyen bir yönetim yapısı altında yaşadıkları iddiasıyla uluslararası kamuoyuna sunulmaktadır. Oysaki bu coğrafyada Türklerin mezarı kazılmaktadır.

*...Oysaki bu
coğrafyada
Türklerin mezarı
kazılmaktadır.*



GÜNCEL GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRK DÜNYASI

DOÇ. DR. KAMELYA TEKNE

Planlı doğum politikaları adı altında Uygur kadınları sağlıksız koşullarda zorunlu kürtaj operasyonlarına maruz bırakılarak Türk soyu yok edilmeye çalışılmaktadır.

Uygur Türkleri siyasi bir irade sergilemek şöyle dursun; anadil, din, eğitim, kültür gibi en temel insani haklardan ve değerlerden mahrum bırakılarak kendi öz yurdunda azınlık statüsüne indirgenmiş koşulların ağırlığı altında var olma mücadelesi vermektedir. Çin yönetimi, sözde üniter devlet yapısı adına Doğu Türkistan'ın Çin'e entegrasyonunu sağlama söylemiyle bölgeye Çinli göçmenleri yerleştirmeye devam etmektedir. İnanç olgusunun içeriğini dolduran tüm ibadetler, dini eğitim, dini yayınlar, kutsal günler, dini inanca uygun kılık-kıyafet gibi tüm unsurların yasaklanması ve bu yasakları ihlal eden Uygur Türklerinin akıl almaz yöntemlerle işkenceye maruz bırakılması söz konusudur.

Ayrıca kamuoyuna eğitim merkezi olarak tanıtılan toplama kamplarına bir tehdit algısı içinde gördüğü Uygur Türkleri tutsak edilmektedir. Planlı doğum politikaları adı altında Uygur kadınları sağlıksız koşullarda zorunlu kürtaj operasyonlarına maruz bırakılarak Türk soyu yok edilmeye çalışılmaktadır. Doğu Türkistan, aynı zamanda Çin ekonomisi için küresel ölçekte ham madde temin eden ve Uygur Türklerinin zorla çalıştırıldığı bir sömürü alanıdır. Ayrıca Çin yönetimi Doğu Türkistan'da millî ve dini kimliğin açıkça ifade edilmesini "millî bölücülük" ve "dinî radikalizm" söylemiyle marjinalleştirerek, kendi politikalarına meşruiyet kazandırma çabası içindedir.

Tam da bu nedenle Türklüğün beşiği Doğu Türkistan'da hakikatlerin bulanıklaştırıldığı bir iklimin hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Bir yandan bu gelişmeler yaşanırken, Uygur Türklerinin tutsaklığa baş eğmeyen ruhunu temsil eden bir platformun mevcudiyetine değinmeden geçmek mümkün değildir. Oluşturulan platform Pekin'deki Minzu Üniversitesi'nde ekonomist olarak görev yapan Uygur Türkü Doç. Dr. İlham Tohti'nin, Doğu Türkistan davası yolunda sulh ve hukuk nezaretinde çözüm arayan hak arayışı karşısında müebbet hapse mahkûm edilmesine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.



GÜNCEL GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRK DÜNYASI

DOÇ. DR. KAMELYA TEKNE

“İlham Tohti İnisiyatifi” adıyla anılan platformun girişimleriyle Doç. Dr. İlham Tohti'nin 2025 yılı Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmesi için uluslararası akademik toplum davet edilmiş ve son derece anlamlı bu davete Türkiye Cumhuriyeti'nden akademisyenler oldukça geniş bir katılımı destek vermiştir.

Türk dünyasının güncel meselelerinin öncelikli bölgelerinden biri olan Kırım ise Rusya-Ukrayna Savaşı'nın jeopolitik mücadele sahası konumundadır. Rusya'nın, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine göz dikmesi üzerine yaşanan siyasi krizin ardından 16 Mart 2014 tarihinde, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde silahların gölgesinde gerçekleştirilen sözde referandum sonucunda çok uluslu yapıya sahip Kırım Özerk Cumhuriyeti ve özel statüye sahip Sivastopol şehri Ukrayna'dan ayrılarak Rusya Federasyonu'na bağlanmıştır. Sözde referandum, Kırım Tatar Millî Meclisi'nin çağrısına riayet edilerek Tatar Türkleri tarafından boykot edilmiştir.

18 Mart 2014 tarihinde Rusya Federasyonu'na bağlanan Kırım'da, Tatar Türklerinin siyasi liderleri ile kanaat önderlerinin yarımada girişini yasaklanmıştır. Ayrıca Kırım'ın işgalini protesto edenler, Rusya'nın insan hakları ihlalleri ile dolu politikalarını eleştiren Tatar Türkleri ya tutuklanarak hapis cezasına çarptırılmışlar ya da kimliği belirsiz kişilerce kaçırılarak akıbeti belirsiz şekilde ortadan kaybolmuşlardır. Bununla birlikte Kırım'da faaliyet gösteren hemen hemen bütün medya organları yasaklanmıştır. 2014 yılından itibaren ATR (Kırım Tatar Millî Televizyonu) ve Kırım Haber Ajansı (millî haber ajansı) başta olmak üzere medya kuruluşlarının faaliyeti durdurularak internet sitelerine erişim engeli konulmuştur.

Anlaşılabacağı üzere Kırım'ın ilhaki, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın tetikleyicisi olup, Rusya Federasyonu'nun bu süreçteki eylemleri, tarihî bağlamda Kırım Tatarlarına uyguladığı baskı ve kontrol yöntemleriyle benzerlik arz etmektedir.

*Türk dünyasının
güncel meselelerinin
öncelikli
bölgelerinden biri
olan Kırım ise Rusya-
Ukrayna Savaşı'nın
jeopolitik mücadele
sahası
konumundadır.*



GÜNCEL GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRK DÜNYASI

DOÇ. DR. KAMELYA TEKNE

Dünya çapında en büyük Kırım Tatar diasporasına sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren Kırım Tatar dernek, vakıf ve platformları savaş bölgesinden göç etmek durumunda kalan Kırım Tatarı kardeşlerimize destek olurken, Kırım davasını Türk ve dünya kamuoyunun gündeminde tutmaya yönelik etkili faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin yakın dönemde karşılığını bulduğu en önemli gelişme, Kırım Tatar Millî Meclisi Başkan Yardımcısı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin girişimleriyle, 29 Haziran 2024 tarihinde Rusya ile Ukrayna arasında gerçekleştirilen esir takası sonucunda esaretten kurtulan Nariman Celal'in, Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenskiy tarafından Aralık 2024'te Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliği'ne atanmasıdır. Bu atama kararı Türkiye Cumhuriyeti ile Ukrayna arasındaki ilişkileri güçlendirecek bir geleceğin öncülüğünü yapmaktadır.

Türk dünyasının gündemini oluşturan bir başka konu şudur: Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 2020 yılında 44 günlük savaş sonucunda elde ettiği Karabağ Zaferi ve bu zaferin Azerbaycan'ın Kafkasya coğrafyasındaki bölgesel nüfuzunu pekiştiren sonuçları ile bağlantılıdır. Karabağ Zaferinin kazanımlarından biri olarak Zengezur Koridoru projesinin hayata geçirilmesi durumunda bölgedeki güvenlik, ulaşım ve ticaretin yeniden şekillenmesinin yanı sıra sadece Azerbaycan'ın değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin de bölgesel ve küresel ölçekte etkinliğini artıracak avantajlar sağlayacağı ön görülmektedir. Karabağ Savaşı'nın nihayete ermesiyle imzalanan ateşkes anlaşmasınının 9. maddesine dayanarak, coğrafi bir bariyerin ortadan kalkması anlamını taşıyan Zengezur Koridoru projesinin devreye girmesi durumunda "Türk Koridoru" olarak adlandırılması sembolik öneme haiz bir talep olarak değerlendirilmelidir.



Doç. Dr. Kamelya TEKNE, İlk, orta ve lise eğitimini memleketi Bursa'da tamamladı. Lisans öğrenimini Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde tamamladıktan sonra Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığı yüksek lisans programından Prof. Dr. İlhami Durmuş'un danışmanlığında "Bozkır Kültür Çevresinde Ölü Gömme Geleneği (Başlangıçtan Göktürk Dönemi Sonuna Kadar)" adlı tez çalışması ile mezun oldu. Doktora öğrenimine İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı'nda devam ederek, bu süreçte tez çalışması ile ilgili araştırmalarını gerçekleştirmek amacıyla Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde bulundu. "Kırım Tatar Türklerinin Kültürel Hayatı (XX. Yüzyıl ve Sonrası)" adlı doktora tez çalışmasını 2015 yılında Prof. Dr. Muallâ Uydu Yücel'in danışmanlığında tamamlayarak Dr. unvanını aldı. Uzmanlık alanları Çağdaş Türk Dünyası Tarihi, Kırım Tatar Tarihi, Türk Halkları ve Toplulukları Tarihi, Türk Kültür Tarihi, Türk Dünyasında Kadın konuları üzerine olup halen Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır. Aynı zamanda Türk Kadın Akademisyenler Derneği ile Umay Ana Türk Dünyası Kadınlar Birliği'nin kurucu üyelerinden biri olup her iki STK'nın yönetim kurulu üyesi olarak aktif rol almaktadır.



TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE 2040 VİZYON BELGESİ

DR. BAHA AHMET YILMAZ

TARAFINDAN YAZILDI



Bu zirveler Türk dünyasının geleceğinin inşa edilmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bugün ağırlıklı olarak sosyokültürel entegrasyona dayanan zirvelerin, günü geldiğinde Türk dünyası ülkelerinin tek çatı altında birleşmesi için anahtar bir rol üstleneceğine şüphe yoktur.

Haydar ALİYEV

21. yüzyılda meydana gelen değişimler uluslararası sistemde tek olmasa dahi, en güçlü aktörlerden biri olan devletlerin bölgesel etkilerini artırmalarında daha etkin politikalar izlemelerini beraberinde getirmiştir. [1] Geçtiğimiz yüzyılda yaşanan Soğuk Savaş dönemi de dikkate alındığında devletlerin uluslararası arenada etkinliklerini artırmalarında en önemli araçlardan biri olan bölgesel ve uluslararası örgütler ise yeni yüzyılda yaşanan gelişmelere karşı istenilen düzeyde bir etki mekanizması yaratamaması sebebiyle meşruiyetlerinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı başta olmak üzere, Filistin’de yaşanan insani kıyımın durdurulmasına yönelik uluslararası ve bölgesel örgütlerin yeterince başarılı olamaması bu sorgulamanın temelini oluştursa da Thomas Edison’un “Her başarısızlık bir başarıyı doğurur.”

sözünden hareketle devletlerin yeni araçlar bulma ve oluşturma arayışlarının bir sonucu olarak etkinliğini artıran yapıların da olduğunu söylemek yanlış bir çıkarım olmayacaktır. Bu bağlamda, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte yeniden bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin geliştirilmesi ve uluslararası sisteme entegrasyonlarının artırılması amacıyla kurulan ve günümüzde etkinliğini gözle görülür bir biçimde artıran Türk Devletleri Teşkilatı’nın içinde bulunduğumuz yüzyılın gözle görülür biçimde etkinliğini artıran örgütlerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Türk Devletleri Teşkilatı, Türkiye bakımından Orta Avrupa’dan Çin sınırına kadar önemli kurumsal yönetim mekanizmalarının oluşturulması bakımından etkili bir kuruluştur.



TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE 2040 VİZYON BELGESİ

DR. BAHA AHMET YILMAZ

Etki alanını önemli ölçüde genişleten Türk Devletleri Teşkilatı, mevcut iş birliği alanlarını genişletirken askerî alanda da iş birlikleri yapılması konusunda birçok adım atmıştır.

1992 yılında Türkiye'nin girişimleriyle "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" adıyla başlatılan ve 3 Ekim 2009 tarihinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye Cumhuriyeti tarafından imzalanan Nahçıvan Anlaşması'yla Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi adını alarak bölgesel bir örgüt niteliğine kavuşan yapı, zaman içerisinde Türk Konseyi (Keneşi) gibi adlandırmaların ardından Türk Devletleri Teşkilatı olarak uluslararası örgüt niteliği kazanmıştır.

Jeopolitik çalışmaların öncülerinden olan Halford John Mackinder'in "Kalpgah" teorisi, determinist bir yaklaşımla ve kara gücünün önemi vurgulanarak Avrasya'yı kontrol edeceklerin dünyayı kontrol edeceği mantığı üzerine kuruludur. [2] Avrasya coğrafyasının kalbinde yer alan Türk cumhuriyetlerinin önemini en güçlü göstergelerinden biri olan bu teori, Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın bu bölgeyi arka bahçesi olarak görüp, etkisini kaybetmemek adına Bağımsız Devletler Topluluğu'nu kurmasıyla açıkça görülmektedir.

Rusya'nın bölgedeki etkinliğini sürdürme çabalarına rağmen 1992 yılından itibaren belli aralıklarla düzenlenen zirveler yoluyla Türk cumhuriyetleri, ulaşımdan ticarete, turizmden teknolojiye birçok alanda iş birliğini geliştirme yoluna gitmiştir. Ancak Türkiye'nin 12 Aralık 1999 yılında Avrupa Birliği'ne (AB) aday ülke olarak kabul edilmesi ve Rusya'da Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte kısa süreli bir uzaklaşma yaşansa da 2000'li yıllardan itibaren yeniden yükseliş trendi yakalamıştır. [3] Ancak bir kırılma noktası olarak adlandıracağımız olay ise 2019 yılında Özbekistan'ın tam, 2018 yılında Macaristan ve 2022 yılında Türkmenistan ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin gözlemci üye olarak katılımıyla yaşanmıştır. [4] Etki alanını önemli ölçüde genişleten Türk Devletleri Teşkilatı, mevcut iş birliği alanlarını genişletirken askerî alanda da iş birlikleri yapılması konusunda birçok adım atmıştır. Askerî iş birliği konusunda en önemli adımlar ise Türkiye-Azerbaycan arasında gerçekleşmiştir.



TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE 2040 VİZYON BELGESİ

DR. BAHA AHMET YILMAZ

İki ülkenin de bağımsızlık ilanından itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri'nden emekli subaylar, askerî görevlilere resmî eğitimler vermeye başlamıştır. Bu sıkı ilişkilerin bir sonucu olarak Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 10. Zirvesi'nde iki devlet, Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi kurulmasına dair ortak açıklama yapmışlardır. İki ülke arasında geliştirilen bu siyasi/stratejik ortaklık fikri, 2010 yılında imzalanan ve askerî saldırı olduğu takdirde karşılıklı yardımlaşma maddesini de içeren Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması'yla en somut hâlini almıştır [5].

İkinci Dağlık Karabağ Savaşı sırasında Türkiye ile Azerbaycan'ın kader birliği, bu antlaşmaların en önemli ve somutlaşmış hâllerinden biridir. Türkiye'nin bağımsız Türk devletleriyle askerî ve güvenlik konulu siyasi iş birlikleri, Azerbaycan'la olduğu gibi Orta Asya'daki Türk cumhuriyetleriyle de gelişen ilişkilerde önemli bir gösterge olmuştur. 1990'ların hemen başında başlayan ve 2010 sonrası dönemde ciddi bir ilerleme kaydeden bu iş birlikleri, Türkiye ile ilgili ülkeler arasında yapılan iki taraflı antlaşma ve protokollerle faaliyet alanını genişletmiştir. [6] Bu doğrultuda, 2020 yılında Özbekistan ile Türkiye arasında askerî, güvenlik ve savunma alanlarındaki iş birliğinin geliştirilmesi konusunda Askerî-Mali İş Birliği Antlaşması imzalanmış, antlaşmanın hemen ardından, 2021 yılında Özbekistan'ın Tirmiz şehrinde Türkiye ve Özbekistan özel kuvvetleri ortak tatbikatı gerçekleştirilmiştir. 1993 yılında, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükûmeti arasında imzalanan Askerî Eğitim İş Birliği Anlaşması ile başlayan güvenlik konulu siyasi iş birliğinin geldiği bu son nokta, iki ülke arasındaki mesafeye rağmen kayda değer bir gelişimi gözler önüne sermektedir. [7] İki ülke arasında gerçekleşen savunma sanayisi iş birliği toplantıları ve yakın dönemde Türkiye'de üretilen askerî araçların Özbekistan silahlı kuvvetlerinin envanterine dâhil edilmesi, Türkiye ile Özbekistan arasındaki siyasi ilişkilerin stratejik boyutunu gösteren bir diğer önemli örneklerdendir.

*İkinci Dağlık Karabağ
Savaşı sırasında
Türkiye ile
Azerbaycan'ın kader
birliği, bu
antlaşmaların en
önemli ve
somutlaşmış
hâllerinden biridir.*



TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE 2040 VİZYON BELGESİ

DR. BAHA AHMET YILMAZ

*12 Kasım 2021'de
İstanbul'da toplanan
Türk Konseyi 8.
Zirvesi'nde kabul
edilen 2040 Türk
Dünyası Vizyon
Belgesi ile Türk
dünyasının geleceği
adına önemli bir
adım atmıştır.*

Askerî iş birliği alanlarında yaşanan bu gelişmelerle birlikte tüm iş birliği alanlarında belli bir ilerleme kateden Türk Devletleri Teşkilatı, 12 Kasım 2021'de İstanbul'da toplanan Türk Konseyi 8. Zirvesi'nde kabul edilen 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi ile Türk dünyasının geleceği adına önemli bir adım atmıştır.

İlgili vizyon belgesinin amacı, Türk Devletleri Teşkilatı üyelerinin çağımızın zorluklarını bireysel ve toplu olarak karşılama kapasitesini desteklemek için bir çerçeve geliştirmek olarak belirlenmiştir. Bu minvalde iş birliği mekanizmaları ve ortak projeler, deneyimlerin bir araya getirilmesi ve gerektiğinde maddi ve entelektüel kaynakların sunulması yoluyla iş birliği ve dayanışma için sağlam ve şeffaf bir platform sağlanması; teşkilatın bölgesel ve uluslararası barış, istikrar ve refahın elde edilmesi için yapıcı bir şekilde iş birliğinde bulunmaya istekli tüm ortakları dahil etmeye hazır, olumlu ve giderek daha yetenekli bir grup olarak işlev görmeye çalışması hususları vurgulanmıştır. [8] Türk iş birliğinin üye devletler için hem stratejik hem de politik olarak katma değer sağladığına dikkat çeken mezkûr bildiriye üye devletlerin, halklarının ihtiyaç ve isteklerine hizmet etmek için idari kapasitelerini daha da geliştirmeleri adına bireysel ve ortak eylemi yönlendirmeleri kararlaştırılmıştır. Siyasi ve güvenlik iş birliği, ekonomik ve sektörel iş birliği, halklar arası iş birliği, üçüncü taraflarla iş birliği olmak üzere dört ana ilkeye dayanan 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi'nin, daha geniş hedefleri göz önüne alındığında diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla olumlu bir etkileşim adına teşkilat için kilit bir eylem planı olacağı ifade edilmiştir.

Bahse konu belgede; Türk Dili Konuşan Ülkeler Birliği Konseyi'nin kurulmasına ilişkin Nahçıvan Anlaşması'nda değişiklik yapılmasına dair protokol imzalandığı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın yeni usul kurallarının kabul edildiği, "Türk Dünyası Vizyonu-2040"ın uygulanması için "2022- 2026 TDT Stratejisi"nin uygun bulunduğu belirtilmiş; ayrıca Semerkant'ın "Türk Dünyası Medeniyet Başkenti" ilan edildiği ifade edilmiştir.



TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE 2040 VİZYON BELGESİ

DR. BAHA AHMET YILMAZ

Bildiride ayrıca Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki ilişkilere, Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Kırgızistan-Tacikistan sınırında yaşanan duruma, Afganistan'daki vahim ekonomik ve insani duruma dikkat çekilmiş; İslam düşmanlığı, nefret söylemi ve dezenformasyonla mücadele ile düzensiz göç konusunda iş birliğinin önemine vurgu yapılmıştır. [9] Karşılıklı ticareti ve yatırımı kolaylaştırmak için gerekli adımların atılması, üye ülkeler arasında ticari tamamlayıcılığın artırılması, ticaret maliyetlerinin azaltılması ve malların Türk Devletleri Teşkilatı üye ülkelerinin sınırlarından geçişini hızlandırmak için gerçekleştirilen çalışmalar takdir edilmiştir. Üye ülkelerin ilgili bakanlık ve kurumlarına, Türk Ticaret ve Sanayi Odası'na uluslararası yasal statüsü kazandırılması için gerekli prosedürlerin tamamlanması talimatı verilmiştir. Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridoru boyunca transit potansiyelinin artırılması, bölgesel ve uluslararası ulaşım sistemlerine entegre olmak amacıyla ulaşım, sınır ve gümrük prosedürlerinin dijitalleştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. [10]

Ayrıca gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi, modernizasyonu, standardizasyonu ve uyumlaştırılması; bilgi işlem teknolojilerinin altyapısının geliştirilmesi için ortak projelerin uygulanmasını, uzay teknolojisi projeleri başlatılması konuları da gündeme alınmıştır. Bununla birlikte üye devletler ve gözlemci ülkeler arasında sağlık alanındaki iş birliği, kış ve golf turizminin geliştirilmesi için iş birliği, insan kaynakları faslının açılması, Türkçe Konuşan Diasporalar Ortak Faaliyet Stratejisi, kamu diplomasisi iletişimi ve medya alanında iş birliği önemli konular arasında yer almış ve bu konularda üye ülkelerin ilgili makamlarınca atılan adımlar desteklenmiştir. [11]

Siyasi katılımı ve iyi yönetimi desteklemek amacıyla üye ülkelerdeki seçimlerin ve referandumların gözlemlenmesinin takdirle karşılandığı ilgili belgede TRKPA, TRKSOY, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfının (TCHF) iş birliğini güçlendirmek için gerçekleştirmiş oldukları çalışmalara yer verilmiştir.

*...İslam düşmanlığı,
nefret söylemi ve
dezenformasyonla
mücadele ile
düzensiz göç
konusunda iş
birliğinin önemine
vurgu yapılmıştır.*



TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE 2040 VİZYON BELGESİ

DR. BAHA AHMET YILMAZ

Diğer uluslararası örgütlerle iş birliğine de ayrıca önem atfedilen bildiride Birleşmiş Milletler (BM), İslam İş Birliği Teşkilatı ve bunların bağlı kuruluşları dâhil olmak üzere ilgili uluslararası ve finansal kurumlarla iş birliğini güçlendirme çabalarını en üst düzeye çıkarılması; Avrupa Birliği (AB), Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü (KEİ), Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Vişegrad Grubu (V4) ve Afrika Birliği gibi bölgesel kuruluşlarla karşılıklı çıkarlar konusunda onlarla ortak projeler yürütmek üzere kurumsal ilişkilerin geliştirilmesi teşvik edilmiştir.

Tüm bunlardan hareketle 1992 yılından itibaren başlayan zirveler süreci, Türk dünyasının entegrasyonu açısından oldukça önemli bir başlangıcın göstergesidir. Ancak esas önemli olan, 2010 yılından itibaren tüm alanların yanında askerî entegrasyona yönelik adımların atılması Türk Devletleri Teşkilatı'nın etkisini arttırmasına neden olmuştur. 12 Kasım 2021'de İstanbul'da toplanan Türk Konseyi 8. Zirvesi'nde kabul edilen 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi ise teşkilatın artık geleceğine yönelik daha güçlü entegrasyon adımları atmasının en somut göstergesidir.

Kaynakça

- [1] Ayaz, E. (2015). Küreselleşme Sürecinde Modern Devlet ve Avrupa Birliği Özelinde Ulus-Üstülük ile İmtihani. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 135-158.
- [2] Özsoy, B. (2023). Türk Dünyası'söylemi içinde Türk Devletleri Teşkilatı'nın Rolü Ve Önemi. *Anasay*, (25), 40-55.
- [3] Uysal, C. (2011). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihsel süreci ve son gelişmeler. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 1(1), 140-153.
- [4] Akçapa, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihsel gelişimi: Teşkilatın dün, bugün ve yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 473-491.
- [5] Emekler, B., Taş, T., & Yılmaz, K. Ç. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı: Bütünleşme Sürecine Nereden Başlamalı ve Ne Yapmalı?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 73-107.
- [6] Gök, A. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı ve Dağlık Karabağ Zaferinin Yarattığı Fırsatlar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (Spec. Issu), 109-145.
- [7] Tekir, G. (2023). Türk Devletleri Teşkilatının Yeni-İşlevselcilik ve Devletlerarasıcılık Teorileri Bağlamında Değerlendirilmesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 1084-1097.
- [8] Şahin, M. (2021). Milli eğitimde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin 2023 Eğitim Vizyon Belgesi konusundaki görüş ve düşünceleri (Kırşehir örneği) (Master's thesis, Kırşehir Ahi Evran University (Turkey)).
- [9] Hamarat, E. R. C. E. N. K., & Arkan, A. (2018). 2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nde Gelecek Becerileri.
- [10] Akbaş, Y. (2022). 2023 Eğitim Vizyon Belgesi Bağlamında Coğrafya Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 27(48), 49-64.
- [11] Tekir, G. (2023). Türk Devletleri Teşkilatının Yeni-İşlevselcilik ve Devletlerarasıcılık Teorileri Bağlamında Değerlendirilmesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 1084-1097.



1995 Elazığ doğumlu olan, lisans ve yüksek lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlayan **Dr. Baha Ahmet YILMAZ**, Azerbaycan'da tamamladığı doktora eğitiminin ardından Ege Üniversitesi İletişim Araştırmaları AD'da ikinci doktora eğitimine devam etmektedir. Türk dünyası, Türk dış politikası, siyasal iletişim, liderlik gibi alanlarda akademik çalışmalarına devam eden Yılmaz'ın ulusal ve uluslararası (SCOPUS, WOS) düzeyinde birçok yayını bulunmaktadır. Halihazırda BZT Turan Akademi Türkiye Temsilcisi ve akademisyendir.



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN GELİŞMESİ IŞIĞINDA YÜKSELEN “TÜRK DÜNYASI” ALGISI



BURAK AYDIN

TARAFINDAN YAZILDI

Bugün gerek Türkiye’de gerekse diğer Türk devletlerinde “Türk dünyası” kavramı hemen hemen herkesin zihninde bir anlam ifade etmektedir. Bundan belki de 10 yıl önce Türk dünyası ile alakalı soru yöneltirse Türk memleketlerinde çoğu kimse bugünkü kadar kapsamlı fikre sahip olmayacaktır. Son yıllarda başta Türkiye olmak üzere, Türk devletlerinin değişen dış politika emelleri, savunma sanayisi, enerji, eğitim, ticaret gibi alanlarda yeniliklere ve iş birliklerine imza atılması Türk dünyası için güçlü bir ivme olmuştur. Türk Devletleri Teşkilatı’nın da yalnızca kültürel miras alanında iş birliği örgütü yapısından çıkıp doğrudan bir uluslararası örgüt olma yolunda adımlar atması da hiç şüphesiz ki ivmenin en önemli unsurlarından biridir.

“Türk dünyası ilişkileri için en önemli dönüm noktası nedir?” diye soracak olursanız, ben hiç şüphesiz ki 2. Karabağ Savaşı ve ardından gelen diplomatik süreç derim. Bu süreçle birlikte hem Türk dünyasının ilişkileri ve alınan verim dünya kamuoyuna tanıtıldı hem de Türk dünyasını birbirine bağlayacak olan Zengezur Koridoru’nun açılması için gerekli adımlar atılmaya başlandı. Zengezur meselesi Türk dünyasının gümrük ve ticaret iş birliği açısından şüphesiz ki en önemli meselelerinden biridir. Öyle ki Asya üretimli her türlü mahsulün Avrupa’ya tedariği konusunda Zengezur Koridoru hiç şüphesiz ki 21. yüzyıla damga vuracaktır.

Zengezur konusunda şu günlerde daha net durumları görebiliyorken, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin de uluslararası alanda temsil edilmeye başlanması kesinlikle bir başka dönüm noktasıdır. Gözlemci üye statüsünde şu anlık 3 ülke var. Bunlar; Macaristan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

Zengezur meselesi Türk dünyasının gümrük ve ticaret iş birliği açısından şüphesiz ki en önemli meselelerinden biridir.



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN GELİŞMESİ IŞIĞINDA YÜKSELEN “TÜRK DÜNYASI” ALGISI

BURAK AYDIN

*Doğu Akdeniz’de
Türk varlığının
güçlenmesi Türk
birliğinin gerek şu
anki gerek
önümüzdeki
dönemlerdeki
yüksek önem
taşıyan enerji
diplomasisi için
büyük önem arz
etmektedir.*

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, uluslararası tanınırlık meselesinden; Türkmenistan, BM’den kazandığı tarafsızlık statüsünü korumak adına; Macaristan ise Avrupalılık kimliğinden ötürü tam üye değildir. Ancak bu gözlemcilik statüsünü bile kazanmış olması KKTC gibi bağımsızlık süreci ikilemede olan bir devletin artık dünya kamuoyunda tanınması için çok önemli bir gelişmedir. Doğu Akdeniz’de Türk varlığının güçlenmesi Türk birliğinin gerek şu anki gerek önümüzdeki dönemlerdeki yüksek önem taşıyan enerji diplomasisi için büyük önem arz etmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı ve izlediği yol günden güne gelişip büyürken elde edilen verimlerin gelecek nesillere aktarılması konusu da önem arz etmektedir. Bu anlamda Türk devletlerinin eğitim alanında atmış olduğu ortak adımlar da en önemli gelişmeler arasındadır. Ortak alfabeğe adım adım geçme politikası ve ilk-ortaöğretim müfredatlarındaki Türk tarihini öne çıkarma adımları ileriki nesillerin Türk dünyasının bilincinde yetişmesi konusunda önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte Türk dünyasının ortak üniversiteleri ve yapılan ortak programlar da Türk dünyasının her alanda yetişmekte olan yeni iş gücü nesline ivme kazandırmaktadır.

Son günlerde adını duyduğumuz, planlanan Türk-Özbek Üniversitesinin de Kazakistan’daki ve Kırgızistan’daki üniversitelerden sonra Türk dünyasına yeni nefes olması planlanmaktadır. Türkiye’de okullarda okutulan müfredatın da artık Türk birliği bilincine entegre edilmesi, Orta Asya yerine Türkistan tanımının resmîleşmesi, Kazakistan’da Kazakça eğitimin zorunlu olması, Azerbaycan’da yakın zamanda müfredatın da bu bilinçte yenilenecek olması eğitim konusunda bizleri heyecanlandıran gelişmeler vardır.



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN GELİŞMESİ IŞIĞINDA YÜKSELEN “TÜRK DÜNYASI” ALGISI

BURAK AYDIN

Bununla birlikte Kırgızistan'da da devlet memurlarına Kırgızca bilme zorunluluğu ve parlamentonun dilinin sadece Kırgızca yapılması da artık gençlerin kariyer hedeflerini sadece Türk dili üzerinden kurmaları konusunda önemli adımlardır. Bizler bu gelişmeleri gururla takip ederken Türk dünyasını kendi ufku bilen her Türk'ün de üzerine düşen sorumluluk hiç şüphesiz ki Türk dünyası bilincini ulaşabildiğimiz kadar kişiye kazandırmaktır. Devletlerin attığı adımlar milletler üzerinde etki bulduğu vakit işte o zaman Türk birliği bizlere daha yakındır.

*Bu çalışmada Stratejik Ortak makaleleri, TDT resmi verileri, Haber Global arşivi ve TDAV arşivi kaynaklarından yararlanılmıştır.

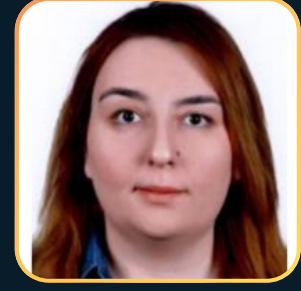


Burak Aydın, 2002 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlköğretim ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra lisans eğitimine Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde devam etmektedir. Üniversite bünyesinde çeşitli öğrenci toplulukları ve araştırma merkezlerinde muhtelif görevler üstlenen Aydın, akademik ve profesyonel gelişimini bu çerçevede şekillendirmektedir. Stratejik Ortak yayın grubunun dijital mecralar ekibinde çalışmakta ve Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Gençlik Kolları bünyesinde çalışmalar yürütmektedir. Araştırma alanları ağırlıklı olarak Avrasya bölgesi ve çevre coğrafyalar üzerine yoğunlaşan Aydın, Balkanlar, Kafkasya, Orta Doğu ve Avrupa gibi farklı bölgelerde de çalışmalar gerçekleştirmektedir.



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK YÜKSELİŞİ: DIŞ POLİTİKA PERSPEKTİFİ

BÜŞRA ERBİL
TARAFINDAN YAZILDI



Günümüz uluslararası ilişkilerinde devletlerin yalnızca askerî ve ekonomik güçleri değil, aynı zamanda yumuşak güç unsurları da küresel konumlarını belirleyen temel dinamiklerden biri hâline gelmiştir. Kültürel etkileşim, insani yardımlar, tarihsel miras ve diplomatik söylemler gibi unsurlar, kamu diplomasisi kavramının merkezinde yer almakta ve ülkelerin uluslararası alandaki etkisini artıran önemli araçlar olarak görülmektedir. Türkiye de son yıllarda bölgesel ve küresel bir aktör olma hedefi doğrultusunda kamu diplomasisini daha etkin ve bütüncül bir devlet politikası hâline getirme yönünde önemli adımlar atmıştır.

Özellikle 2010'lu yıllardan itibaren yumuşak gücünü keşfetmeye başlayan Türkiye, 2015 sonrası dönemde bu alandaki stratejik hamlelerini derinleştirmiştir. Kültürel miras, insani diplomasi, turizm, medeniyet değerleri ve tarih gibi unsurları kamu diplomasisinin temel bileşenleri olarak benimseyen Türkiye, özellikle İslam coğrafyası ve Türk cumhuriyetleri ekseninde yoğunlaşan bir politika izlemiştir. Ancak bu çabaların sürdürülebilir ve uzun vadeli olması için kamu diplomasisinin kurumsal bir devlet politikası hâline getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin proaktif, çok boyutlu ve söylem birliği içeren bir kamu diplomasisi stratejisi oluşturması, bölgesel ve küresel etkisini pekiştirmek adına kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. [1]

Türkiye'nin kamu diplomasisi stratejisi yalnızca içerik üretimiyle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda küresel ölçekte önemli tartışmalara da yön vermelidir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi stratejisi yalnızca içerik üretimiyle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda küresel ölçekte önemli tartışmalara da yön vermelidir.



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE TÜRKİYE’NİN STRATEJİK YÜKSELİŞİ: DIŞ POLİTİKA PERSPEKTİFİ

BÜŞRA ERBİL

Ekonomik iş birliklerinin uluslararası kamu diplomasisine entegre edilmesi, iki ülkenin dünya genelinde stratejik önemini pekiştiren bir unsur hâline gelmektedir.

Bu kapsamda, Batı toplumlarında giderek artan İslamofobi ile mücadelede Türkiye’nin diğer Müslüman ülkelerle iş birliği yaparak ortak çözümler üretmesi, uluslararası kamuoyunda etkin bir aktör olmasını sağlayacaktır. Batı dünyasının Doğu toplumlarına yönelik olumsuz algısını dönüştürmek için ise Türkiye’nin bilim, sanayi, tarım, kültür, eğitim ve sağlık alanlarında yapacağı yatırımlar hayati bir rol oynayacaktır. [2]

Ekonomik iş birlikleri de kamu diplomasisinin önemli bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır. Enerji, savunma sanayisi ve ulaştırma gibi stratejik alanlardaki ortak projeler, iki ülkenin hem ekonomik hem de siyasi olarak birbirine daha güçlü bir şekilde bağlanmasını sağlamaktadır. [3] Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesi ve Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) gibi dev projeler, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ekonomik iş birliğini yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda küresel ölçekte etkili kılmaktadır. Ekonomik iş birliklerinin uluslararası kamu diplomasisine entegre edilmesi, iki ülkenin dünya genelinde stratejik önemini pekiştiren bir unsur hâline gelmektedir.

Tüm bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye ve Azerbaycan kamu diplomasisinin çok boyutlu ve kapsamlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu sürecin etkin yönetilmesi ve daha geniş bir perspektife taşınması, yalnızca Türkiye ve Azerbaycan’ın değil, tüm Türk dünyasının uluslararası arenadaki gücünü artıracaktır. [4] Özellikle Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında kamu diplomasisi faaliyetlerinin ortak bir strateji doğrultusunda yürütülmesi, uzun vadede Türk dünyasının küresel etkisini maksimize edecek bir hamle olacaktır. Ayrıca, Türkiye’nin yumuşak gücünün önemli bir unsuru olan kent markalama stratejileri, ülkenin küresel algısını güçlendirme potansiyeline sahiptir. Doğu Roma İmparatorluğu’nun başkentliğini yapmış olan İstanbul, tarihî ve kültürel mirasıyla Türkiye’nin en büyük marka değerlerinden biri olarak konumlanmaktadır. [5]



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK YÜKSELİŞİ: DIŞ POLİTİKA PERSPEKTİFİ

BÜŞRA ERBİL

İki ülkenin de bağımsızlık ilanından itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri'nden emekli subaylar, askerî görevlilere resmî eğitimler vermeye başlamıştır. Bu sıkı ilişkilerin bir sonucu olarak Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 10. Zirvesi'nde iki devlet, Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi kurulmasına dair ortak açıklama yapmışlardır. İki ülke arasında geliştirilen bu siyasi/stratejik ortaklık fikri, 2010 yılında imzalanan ve askerî saldırı olduğu takdirde karşılıklı yardımlaşma maddesini de içeren Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması'yla en somut hâlini almıştır [5].

İkinci Dağlık Karabağ Savaşı sırasında Türkiye ile Azerbaycan'ın kader birliği, bu antlaşmaların en önemli ve somutlaşmış hâllerinden biridir. Türkiye'nin bağımsız Türk devletleriyle askerî ve güvenlik konulu siyasi iş birlikleri, Azerbaycan'la olduğu gibi Orta Asya'daki Türk cumhuriyetleriyle de gelişen ilişkilerde önemli bir gösterge olmuştur. 1990'ların hemen başında başlayan ve 2010 sonrası dönemde ciddi bir ilerleme kaydeden bu iş birlikleri, Türkiye ile ilgili ülkeler arasında yapılan iki taraflı antlaşma ve protokollerle faaliyet alanını genişletmiştir. [6] Bu doğrultuda, 2020 yılında Özbekistan ile Türkiye arasında askerî, güvenlik ve savunma alanlarındaki iş birliğinin geliştirilmesi konusunda Askerî-Mali İş Birliği Antlaşması imzalanmış, antlaşmanın hemen ardından, 2021 yılında Özbekistan'ın Tirmiz şehrinde Türkiye ve Özbekistan özel kuvvetleri ortak tatbikatı gerçekleştirilmiştir. 1993 yılında, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükûmeti arasında imzalanan Askerî Eğitim İş Birliği Anlaşması ile başlayan güvenlik konulu siyasi iş birliğinin geldiği bu son nokta, iki ülke arasındaki mesafeye rağmen kayda değer bir gelişimi gözler önüne sermektedir. [7] İki ülke arasında gerçekleşen savunma sanayisi iş birliği toplantıları ve yakın dönemde Türkiye'de üretilen askerî araçların Özbekistan silahlı kuvvetlerinin envanterine dâhil edilmesi, Türkiye ile Özbekistan arasındaki siyasi ilişkilerin stratejik boyutunu gösteren bir diğer önemli örneklerdendir.

*İki ülkenin de
bağımsızlık ilanından
itibaren Türk Silahlı
Kuvvetleri'nden
emekli subaylar,
askerî görevlilere
resmî eğitimler
vermeye başlamıştır.*



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE TÜRKİYE’NİN STRATEJİK YÜKSELİŞİ: DIŞ POLİTİKA PERSPEKTİFİ

BÜŞRA ERBİL

Özellikle
dijitalleşmenin
getirdiği yeniliklerle
birlikte kamu
diplomasisi,
uluslararası arenada
daha hızlı ve etkili bir
şekilde
uygulanabilmektedir.

İstanbul’un küresel marka değerinin artırılması yalnızca şehrin uluslararası çekiciliğini pekiştirmekle kalmayacak, aynı zamanda Türkiye’nin genel imajını da pozitif yönde etkileyecektir. Dolayısıyla, Türkiye’nin kamu diplomasisi çerçevesinde sürdürülebilir dijital içerik üretimi, kültürel mirasın etkin kullanımı ve uluslararası iş birlikleri, ülkenin küresel güç olma hedefini destekleyen temel dinamikler arasında yer almaktadır. [6]

Küresel siyaset ve uluslararası ilişkilerde yaşanan dönüşümler, geleneksel diplomasi anlayışının ötesine geçen yeni diplomatik modellerin benimsenmesini zorunlu hâle getirmiştir. Bu süreçte, kamu diplomasisi devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmalarını sağlayan önemli bir araç hâline gelmiştir. Günümüzde, ülkeler yalnızca hükümetler arası ilişkilerle yetinmeyip doğrudan halklar ve sivil toplum aracılığıyla uluslararası alanda etkinliklerini artırma yoluna gitmektedirler. [7]

Kamu diplomasisi, sert güç kullanımını en aza indirerek ülkelerin barışçıl yöntemlerle nüfuz alanlarını genişletmelerine ve küresel algılarını güçlendirmelerine olanak tanımaktadır. Bu model, vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları, akademik çevreler, kültürel aktörler ve medya aracılığıyla yürütülen stratejik iletişim süreçlerini kapsamaktadır. Özellikle dijitalleşmenin getirdiği yeniliklerle birlikte kamu diplomasisi, uluslararası arenada daha hızlı ve etkili bir şekilde uygulanabilmektedir. Türkiye de bu dönüşüme ayak uydurarak, kamu diplomasisini bir devlet politikası hâline getirme yolunda önemli adımlar atmıştır. [8]

Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası sistem, Türkiye’ye yeni fırsatlar sunmuş ve ülkenin kamu diplomasisi stratejisini şekillendiren bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, tarihsel ve kültürel mirasından beslenen yumuşak gücünü kullanarak İslam coğrafyasında, Türk dünyasında ve farklı bölgelerde etkinlik göstermeyi hedeflemektedir.



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE TÜRKİYE’NİN STRATEJİK YÜKSELİŞİ: DIŞ POLİTİKA PERSPEKTİFİ

BÜŞRA ERBİL

Bu doğrultuda yürütülen insani yardımlar, kültürel ve akademik iş birlikleri ile medya projeleri, Türkiye’nin küresel algısını şekillendiren önemli unsurlar olmuştur. [9] Özellikle dijital platformların etkin kullanımı, kamu diplomasisinin sürdürülebilirliğini sağlamada kritik bir rol oynamaktadır.

Bununla birlikte, kamu diplomasisinin yalnızca medya ve kültürel projelerle sınırlı kalmaması, ekonomik, akademik ve diplomatik iş birlikleriyle desteklenmesi gerekmektedir. Türkiye, özellikle İslamofobi ile mücadele ve Batı toplumlarındaki Doğu algısını dönüştürme gibi küresel meselelerde etkin roller üstlenebilir. [10]

Bilim, sanayi, tarım, eğitim ve sağlık gibi alanlara yapılan yatırımlar, Türkiye’nin uluslararası itibarını artırmanın yanı sıra uzun vadede küresel sistemde daha güçlü bir aktör olmasını sağlayacaktır. [11]

Türkiye’nin kamu diplomasisi stratejisinde kent markalama da önemli bir bileşen olarak değerlendirilmektedir. Tarihi ve kültürel mirasıyla Doğu Roma İmparatorluğu’na başkentlik yapmış olan İstanbul, Türkiye’nin yumuşak güç unsurlarından biri olarak büyük bir potansiyele sahiptir. İstanbul’un küresel marka değerinin artırılması, yalnızca şehrin uluslararası alanda tanınırlığını güçlendirmekle kalmayacak, Türkiye’nin genel imajına da olumlu katkılar sağlayacaktır.

*Türkiye’nin kamu
diplomasisi
stratejisinde kent
markalama da önemli
bir bileşen olarak
değerlendirilmektedir.*



TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE TÜRKİYE’NİN STRATEJİK YÜKSELİŞİ: DIŞ POLİTİKA PERSPEKTİFİ

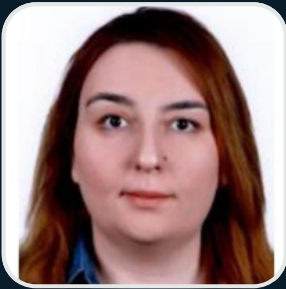
BÜŞRA ERBİL

Sonuç

Türkiye'nin kamu diplomasisi stratejisini proaktif ve çok boyutlu bir yaklaşımla ele alması, ülkenin küresel güç olma hedefinde kritik bir rol oynamaktadır. Dijital platformlardan kültürel iş birliklerine, akademik projelerden uluslararası diplomasi girişimlerine kadar geniş bir yelpazeye yayılan kamu diplomasisi uygulamaları, Türkiye'nin uluslararası alandaki etkinliğini artırma potansiyeline sahiptir. Bu sürecin uzun vadeli, sürdürülebilir ve kurumsallaşmış bir devlet politikası hâline getirilmesi, Türkiye'nin küresel ölçekte daha güçlü bir aktör olarak konumlanmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- [1] T.C. İletişim Başkanlığı. Kamu diplomasisi nedir?, https://www.iletisim.gov.tr/images/upload/s/dosyalar/Kamu_Diplomasisi_Nedir.pdf, Erişim Tarihi: 20.02.2025
- [2] Güneş, A. G., & Akgül Durakçay, F. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılında kamu diplomasisi ve iletişim stratejisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 2023(Special Issue)*
- [3] Kural, M. (2015). Türkiye'nin Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Yeri. *Dış Politika Analizleri, 5(2)*, 34-56.
- [4] Melissen, J. (Ed.). (2005). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Palgrave Macmillan.
- [5] Kerry, J. (2014). *Public Diplomacy and Soft Power*. Foreign Affairs.
- [6] Göksu, O. (2023). 21. yüzyılda Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak gücü: Yapısı, araçları ve mesajları. *Erciyes İletişim Dergisi / Journal of Erciyes Communication*
- [7] Kural, M. a.g.m.
- [8] Snow, N., & Taylor, P. M. (2009). *The Routledge Handbook of Public Diplomacy*. Routledge.
- [9] Kural, M. a.g.m.
- [10] Snow, N., & Taylor, P. M. (2009). a.g.e.
- [11] Sancar, G. A. (2012). *Kamu diplomasisi ve uluslararası halkla ilişkiler*. Beta Yayınları.



Büşra Erbil, 3 Haziran 1996'da Erbil ailesinin bir ferdi olarak Malatya'da doğdu. İlkokul, ortaokul, lise öğrenimini 2002-2014 tarihleri arasında Malatya'da tamamladı. 2014-2019 yılları arasında İngilizce hazırlık da dâhil olmak üzere Karabük Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde okudu. 2019'un Eylül ayında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü Bölge Çalışmaları Anabilim dalında Yüksek Lisans Programı'na başlamış, Ocak 2022'de mezun olmuştur. Bu süreç içerisinde akademik olarak ulusal ve uluslararası 8 kongreye katılmış ve katılımları dâhilinde sunmuş olduğu bildirilerinden kaynaklı 8 yayını mevcuttur. Güncel olarak akademik ve yayın hayatına devam etmektedir.



TÜRK DÜNYASINDA “TÜRK FAKTÖRÜ” ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ERDEM YILMAZ

TARAFINDAN YAZILDI



Türkistan, jeopolitik konumu, tarihî mirası ve kültürel çeşitliliği ile uluslararası ilişkiler literatüründe önemli bir bölge olarak değerlendirilmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Türkistan devletleri, siyasi, ekonomik ve kültürel entegrasyon süreçlerine yönelmiş ve bu bağlamda 'Türk faktörü' kavramsal bir çerçeve olarak önem kazanmıştır. Bölgenin tarihî, dilsel ve sosyokültürel bağlamı, Türk dünyasının ortak kimlik inşasına zemin hazırlarken, küresel güç dengeleri bu sürecin dinamiklerini şekillendirmektedir. Bu çalışma, Türkistan'daki entegrasyon süreçlerinde Türk faktörünün rolünü üç temel başlık altında ele alarak, tarihsel ve güncel perspektiflerden analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Türk Faktörü ve Tarihsel Arka Plan

Türkistan'ın siyasi ve kültürel yapısı, tarihsel bağlamda Türk halklarının ortak köklerinden beslenmektedir.

Hunlar, Göktürkler ve Karahanlılar gibi büyük Türk hanedanları, bölgenin kültürel ve siyasi yapılanmasını şekillendirmiştir. Bu devletlerin askerî ve siyasi organizasyonları, bölgedeki yönetim yapılarının temelini oluşturmuş; sonraki dönemlerde kurulan hanlıklar, imparatorluklar ve modern ulus devletleri üzerinde derin etkiler bırakmıştır.

Türkistan'da İslamiyet'in yayılmasıyla ortak bir dini ve kültürel yapı şekillenmiş; bu durum, bölgedeki Türk halkları arasında güçlü bir dayanışma zemini oluşturmuştur. Türk-İslam kültürü, özellikle Karahanlılar ve Selçuklular dönemlerinde bölgesel entegrasyon süreçlerine katkı sağlamış ve ortak bir kimlik algısının gelişimine yardımcı olmuştur.

Hunlar, Göktürkler ve Karahanlılar gibi büyük Türk hanedanları, bölgenin kültürel ve siyasi yapılanmasını şekillendirmiştir.



TÜRK DÜNYASINDA “TÜRK FAKTÖRÜ” ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ERDEM YILMAZ

Bölgesel aktörlerin farklı ekonomik önceliklere sahip olması, bu entegrasyonun sürdürülebilirliği açısından önemli bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bölgesel iş birliği ve entegrasyon süreçleri hız kazanmış, 1990'lı yıllardan itibaren Türk Konseyi gibi bölgesel örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. Bu örgütler, tarihsel mirasın günümüz uluslararası ilişkilerindeki yansımalarını somutlaştırarak, Türk halklarının ortak kimlik inşasını güçlendirme amacı taşımaktadır. Ancak tarihsel mirasın entegrasyon sürecine tam anlamıyla yön verdiğini söylemek güçtür; zira bölgesel ve küresel politik dengeler, bu süreci belirleyen önemli unsurlar arasındadır.

Ekonomik ve Jeopolitik Dinamikler

Türk dünyasının ekonomik entegrasyonu, bölgesel iş birliğinin sürdürülebilirliği açısından hayati bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin Türkistan'daki ekonomik varlığı, ticaret hacmi, yatırımlar ve enerji projeleri bağlamında giderek artmaktadır. Bununla birlikte, bölgenin ekonomik dinamikleri, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi ile Rusya'nın Avrasya Ekonomik Birliği projeleri gibi küresel aktörlerin etkisi altında şekillenmektedir. Bu bağlamda, Türk Devletleri Teşkilatı'nın ekonomik entegrasyonu teşvik eden politikalar geliştirmesi, bölgenin ekonomik bağımsızlığını artırma potansiyeli taşımaktadır. Ancak bölgesel aktörlerin farklı ekonomik önceliklere sahip olması, bu entegrasyonun sürdürülebilirliği açısından önemli bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Politik ve Kültürel Entegrasyon

Türkistan'daki politik entegrasyon süreci, devletler arasındaki iş birliği çabaları ve bölgesel örgütlenmelerin etkinliği çerçevesinde değerlendirilmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı ve TÜRKSOY gibi yapılar, bölgedeki Türk kimliğinin kurumsallaşmasına katkı sağlarken, ülkeler arasındaki dış politika farklılıkları entegrasyonun önündeki başlıca engellerden biri olarak öne çıkmaktadır.



TÜRK DÜNYASINDA “TÜRK FAKTÖRÜ” ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ERDEM YILMAZ

Kültürel entegrasyon açısından ise ortak dil ve eğitim politikaları önemli bir rol oynamaktadır. Türk dünyasında ortak bir iletişim dili oluşturma çabaları devam etmekle birlikte, Rusçanın bölgesel lingua franca (ortak dil-bölgesel dil) olarak varlığını sürdürmesi, dil birliğinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, ortak eğitim programları ve kültürel değişim projeleri, Türk faktörünün entegrasyon sürecine daha etkin bir şekilde katkı sunmasını mümkün kılabilir.

Sonuç

Türk faktörü, Türkistan’daki entegrasyon sürecinde tarihsel, ekonomik ve kültürel dinamikler ekseninde şekillenmektedir. Ortak tarihsel miras, bölgesel iş birliği açısından önemli bir motivasyon kaynağı olmakla birlikte, ekonomik ve jeopolitik dengeler entegrasyonun sürdürülebilirliğini belirlemektedir. Küresel güçlerin bölgedeki etkisi, Türk dünyasının birlik oluşturma sürecini doğrudan etkilemektedir.

Bölgesel entegrasyonun güçlenmesi için Türk Devletleri Teşkilatı’nın işlevselliğinin artırılması, ortak ekonomik projelerin desteklenmesi ve bölge devletleri arasında daha güçlü bir diplomasi ağı kurulması önem arz etmektedir. Ayrıca eğitim ve kültürel iş birliği projelerinin yaygınlaştırılması, Türk dünyasında ortak bir kimlik inşasına katkı sağlayacaktır.

Bu bağlamda, Türk devletlerinin ekonomik bağımsızlıklarını artırmaya yönelik stratejiler geliştirmesi ve bölgesel iş birliği mekanizmalarını daha etkin kullanması gerekmektedir. Gelecekte, dijital ekonomi, yenilenebilir enerji ve teknoloji alanlarında ortak girişimlerin teşvik edilmesi, Türk dünyasının entegrasyon sürecini hızlandıracaktır. Dolayısıyla, çok yönlü ve uzun vadeli politikalar üretilmesi, bölgesel iş birliğinin kalıcılığını sağlamada belirleyici olacaktır.



Erdem Yılmaz, 2001 yılında Sakarya’da doğdu. 2023’te Sakarya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü bitirdi. Hâlihazırda Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi’nde uluslararası ilişkiler bölümünde yüksek lisans yapmaktadır. Hüseyin Nihal Atsız’ın Türk Devleti’nin devamlılığı konusunda yazdıklarından etkilenecek “Türkiye Tarihi Hakkında Görüşler 1040-1922” adlı eseri (2021) kaleme aldı. Prof. Dr. Köksal Şahin’in danışmanlığında yazdığı “Türkiye’de II. Dünya Savaşı Yıllarında Türk Dünyası Algısı: Kızılelma Dergisi Örneği” adlı bitirme tezini (2023) kitap hâline çevirdi. Harun Örs ile Doktor Cemil’in Mahşerde Bir Hutbe adlı eserini (2024) yayıma hazırladı. Cusup Abdrahmanov’un Kırgızistan kitabını Türkiye Türkçesine çevirip yayıma hazırlamıştır. Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi ve Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi’nde araştırmacı olarak çalışmaktadır. Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi’nde analist, Politik Stratejiler Araştırma Merkezi’nde Kırgızistan Koordinatörü olarak yazılar yayımlamıştır. Uluslararası hakemli Türk Akademi Dergisi’nde Ön Kontrol Editörü ve Genç Tercümanlar Dergisi’nin imtiyaz sahibidir.



TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDA DÜZENLENEN ASKERÎ TATBİKATLARIN KÜRESEL SİSTEME ETKİLERİ

HÜSEYİN YELTİN
TARAFINDAN YAZILDI



Azerbaycan, bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından itibaren Türkiye ile resmî olarak ilişkilerini sürdürmektedir. Bu ilişkiler başta ekonomik, siyasi ve askerî alanlar olmak üzere birçok alanda devam etmektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin savunma sanayisindeki atılımları ve Azerbaycan'ın Karabağ Savaşı'nı başarıyla tamamlaması, iki ülkenin askerî alanlardaki başarısını göstermede öne çıkmaktadır. İki ülkenin bu alanlarda göstermiş olduğu yetkinlik, elbette perçinlenerek askerî tatbikatlar olarak da devam ettirilmektedir.

Türkiye ile Azerbaycan arasında yapılan ve yapılacak askerî tatbikatlar, son dönemde daha da güç kazanmış stratejik iş birliklerinin somut bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tatbikatlar hem Azerbaycan hem de Türkiye'nin bölgesel manada güvenlik stratejilerini güçlendirmelerine ve uluslararası sistemdeki güvenlik dinamiklerine katkı sağlama bağlamında da yardımcı olabilmektedir. Gerçekleştirilen askerî tatbikatların iki ülke için sadece ilişkilerin derinleşmesine değil, aynı zamanda bölgesel güç dengelerinin de şekil almasına etkide bulunmaktadır. Özellikle son dönemdeki tatbikatlar bunu doğrular bir niteliğe sahiptir.

Gerçekleştirilen askerî tatbikatların iki ülke için sadece ilişkilerin derinleşmesine değil, aynı zamanda bölgesel güç dengelerinin de şekil almasına etkide bulunmaktadır.

Türkiye-Azerbaycan Askerî Tatbikatlarının Kapsamı ve Bazı Örnekler

Bilindiği üzere Türkiye ile Azerbaycan arasındaki askerî iş birliği pekiştirmek ve güçlendirmek amacıyla düzenli olarak ortak tatbikatlar yapılmaktadır. Bu tatbikatlar ile Türkiye ve Azerbaycan kuvvetleri arasında kara, hava ve özel kuvvetlerin katılım sağladığı bir operasyonel harmoni amaçlanmaktadır.



TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDA DÜZENLENEN ASKERÎ TATBİKATLARIN KÜRESEL SİSTEME ETKİLERİ

HÜSEYİN YELTİN

*Kars'ta
gerçekleştirilen "Kış
Tatbikatı-2025"
tatbikatiyla kış
koşullarında iki
ülkenin askerî
kuvvetlerinin ortak
hareket edebilme ve
uyum sağlayabilme
konuları test
edilmiştir.*

Buna belki de en önemli örnek 2020 yılında gerçekleştirilmiş olan geniş kapsamlı askerî tatbikat verilebilir. Bununla iki ülkenin askerî unsurları arasında koordinasyon güçlendirilmiştir. [1] Dahası, 2020 yılında Azerbaycan'ın bazı illerinde tertip edilen tatbikatlarda hava ve kara kuvvetleri, özel kuvvetler, istihkam birlikleriyle füze ve topçu birlikleri bazı görevleri icra etmeyi başarmışlardır. [2]

Yine benzer şekilde, 2023 yılı da Türkiye ve Azerbaycan arasında önemli askerî tatbikatların düzenlendiği bir yıl olmuştur. 30 Eylül-8 Ekim 2023 tarihleri arasında Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan silahlı kuvvetleri arasında gerçekleştirilen tatbikatta, katılımcı ülkeler arasında askerî iş birliğini pekiştirmek, birlikte çalışabilir uyumu sağlayabilmek ve olası kriz durumlarında daha hızlı hareket edebilme kabiliyetini artırma konuları test edilmiştir. [3]

2025 yılına gelindiğinde de Türkiye ve Azerbaycan arasındaki askerî tatbikatlar devam etmektedir. Özellikle içinde bulunduğumuz bu yılda, iki ülke arasındaki askerî tatbikatlar daha da büyümüş ve daha stratejik bir hâl almaya başlamıştır. Özellikle, Kars'ta gerçekleştirilen "Kış Tatbikatı-2025" bu dönemin en önemli tatbikatlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tatbikatla kış koşullarında iki ülkenin askerî kuvvetlerinin ortak hareket edebilme ve uyum sağlayabilme konuları test edilmiştir.

Dolayısıyla, bu tür askerî tatbikatlar, her iki ülke için de askerî kapasitenin artırılması ve ortak operasyonel yeteneklerin kazanılıp, geliştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

İkili İlişkilere Etkisi

Türkiye ile Azerbaycan arasında gerçekleştirilen askerî tatbikatlar, sadece iki ülkenin askerî kapasitesini artırma gibi bir sonuçla sınırlı kalmamaktadır.



TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDA DÜZENLENEN ASKERÎ TATBİKATLARIN KÜRESEL SİSTEME ETKİLERİ

HÜSEYİN YELTİN

Aynı zamanda, ikili ilişkilerin gelişmesine ve derinleşmesine büyük katkılar sağlamaktadır. Bu tatbikatlar Azerbaycan'ın Türkiye'den aldığı eğitim desteği ve askerî alandaki teknolojilerle ordusunun modern bir yapıya kavuşmasına vesile olurken, Türkiye'nin de Azerbaycan'a dönük olarak stratejik bağlılığını da sağlamaktadır. Hatırlanacağı üzere, Türkiye'nin 2020 yılında Azerbaycan'a Karabağ Savaşı'nda verdiği askerî destek ve eğitim desteği, Azerbaycan'ın zafer kazanmasında büyük bir etken olmuştur.

Tatbikatların Stratejik, Bölgesel ve Küresel Güvenlik Açısından Anlamı

Tabii, Türkiye ile Azerbaycan arasında gerçekleştirilen askerî tatbikatları salt bir şekilde ikili ilişkileri geliştirmek ve askerî kapasiteyi artırmak hedefiyle görmek eksik bir değerlendirme olacaktır. Nitekim Türkiye ile Azerbaycan arasındaki askerî iş birliği, Kafkasya bölgesinde de güç dengelerinin yeniden şekil almasına neden olmaktadır. Hatırlanacağı üzere, 2020 yılında gerçekleştirilen askerî tatbikat, bölge ülkeleri olan Ermenistan, İran ve Rusya'nın dikkatini çekerken; bu aktörlerin bölgeye dönük olarak jeopolitik hassasiyetlerinde de artışı sağlamıştır.

Dahası, yapılan tatbikatları sadece bölge ülkeleri değil, Türkiye'nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyesi olması sebebiyle NATO ülkelerinin de dikkatle takip ettiği söylenebilir. Bu durum, Türkiye'nin Kafkasya bölgesindeki nüfuzunu artırmaya yararken; NATO da Kafkasya'daki varlığını dolaylı yoldan güçlendirmektedir.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki askerî tatbikatlar, enerji güvenliği, ulaştırma koridorları ve stratejik doğal kaynakların kontrol edilmesi gibi birçok konuda küresel aktörlerin de çıkarlarını etkileyebilmektedir. [4] Ayrıca Türkiye ile Azerbaycan arasındaki askerî iş birliği, Çin'in Kuşak Yol Projesi gibi küresel meselelerle de doğrudan kesişmektedir.

*Ayrıca Türkiye ile
Azerbaycan
arasındaki askerî iş
birliği, Çin'in Kuşak
Yol Projesi gibi
küresel meselelerle
de doğrudan
kesişmektedir.*



TÜRKİYE-AZERBAYCAN ARASINDA DÜZENLENEN ASKERÎ TATBİKATLARIN KÜRESEL SİSTEME ETKİLERİ

HÜSEYİN YELTİN

Bu durum da doğal olarak jeopolitik rekabeti etkilemektedir. Dahası, iki ülke arasındaki tatbikatlar, bölge ülkelerinin bölge jeopolitiği açısından nüfuz mücadelesi vermesi gerektiğini de bizlere göstermektedir. Özellikle Rusya, Ermenistan ve İran, Türkiye ile Azerbaycan'ın askerî iş birlikleriyle kurduğu bölgesel etkiyi sınırlandırmak adına da mücadele vermektedir. Daha geniş perspektiften bakıldığında, Türkiye ile Azerbaycan'ın ikili ilişkilerde özellikle askerî tatbikatlarla sağladığı birliktelik, Türk dünyasının güçlenmesi adına da önem taşımaktadır. Bu tatbikatlar Türk devletleri arasındaki ilişkileri geliştirirken, iş birliklerinin de önünü açmaktadır.

Sonuç

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki askerî tatbikatlar, iki ülkenin savunma alanındaki iş birliğini geliştirmesinin yanı sıra, bölgesel ve küresel güvenlik sistemleri üzerinde de dikkate değer bir etki alanı yaratmaktadır. Yapılan tatbikatlar Kafkasya coğrafyasında güç dengelerini yeniden inşa ederken, enerji güvenliği ve ticaret koridorları meseleleri üzerinde de ciddi bir etkiye sebep olmaktadır. Askerî tatbikatlar bölgesel aktörlerin küresel aktörlerle olan ilişkilerini de derinden etkilerken, Türk dünyası için de fırsatlar doğurmaktadır.

Kaynakça

- [1] Anadolu Ajansı (2020). 10. yılında Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklık Anlaşması ve ortak askerî tatbikatlar. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/10-yilinda-azerbaycan-turkiye-stratejik-ortaklik-anlasmasi-ve-ortak-askeri-tatbikatlar/1937068>, (Erişim Tarihi: 20.02.2025).
- [2] Kula, Mehmet Ali (2022). Türkiye ve Azerbaycan'dan ortak tatbikat. <https://www.defenceturk.net/turkiye-ve-azerbaycandan-ortak-tatbikat>, (Erişim Tarihi: 20.02.2025).
- [3] Milli Savunma Bakanlığı (2023). Sonsuzluk (Eternity) Tatbikatı-2023 Basın Duyurusu. <https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/e81ef790f170415da63fa84b572b5c3c>, (Erişim Tarihi: 18.02.2025).
- [4] Mira, Emrah Roni (2023). Türkiye'nin Artan Askerî Sanayi Gücünün Türk Dünyasında Bölgesel Dengelere Etkisi. <https://tudpam.org/turkiyenin-artan-askeri-sanayi-gucunun-turk-dunyasinda-bolgesel-dengelere-etkisi/>, (Erişim Tarihi: 19.02.2025).



14 Nisan 1989 Eskişehir doğumlu olan **Hüseyin Yeltin**, ilköğretim eğitimini Eskişehir İbrahim Karaoğlanoğlu İlköğretim Okulu'nda ve lise eğitimini Eskişehir Muzaffer Çil Anadolu Lisesi'nde tamamlamıştır. 2007 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimine başlayan Yeltin, 2012 yılında lisans programından mezun olmuştur. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimine başlayan Yeltin, "Neoklasik Realizm Bağlamında Son Dönem Türkiye-Rusya İlişkileri" isimli teziyle mezun olmuştur. 2020 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında doktora eğitimine başlayan Yeltin, şu anda doktora tez aşamasındadır. Başta üniversite olmak üzere özel sektörde birçok alanda çalışma fırsatı edinen Yeltin, üniversite bünyesinde öğrenci asistan olarak görev yaparken, özel sektörde de ağırlık olarak üretim ve stratejik yönetim üzerine tecrübeler kazanmıştır. Ayrıca Yeltin, 2014 yılında gerçekleştirdiği bir girişim sonucunda 10. Feta Medeniyeti ödül törenlerinde "Yılın Girişimcisi" ödülüne layık görülmüştür. Think-tank (düşünce kuruluşları) bünyesinde araştırmalarını sürdüren Yeltin, aynı zamanda Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi'nin (TUDPAM) kurucu başkanıdır. Ayrıca Politik Stratejiler Araştırma Merkezi (POLSAM) Dış Politikalar Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yapmaktadır. Uluslararası Ekonomik Sosyal Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde (ULESAM) de Yönetim Kurulu'nda yer almaktadır. Yeltin'in halihazırda yayınlanmış bilimsel makaleleri, kitap bölümleri, analiz yazıları, tez çalışması ve kongrelerde sunulmuş bildirileri bulunmaktadır. Ayrıca Yeltin, TÜBİTAK ULAKBİM tarafından desteklenen DergiPark platformu üzerinden bilimsel dergilerde hakemlik ve editöryal görevleri de icra etmektedir. Yeltin'in çalışma alanları ise; Türk dış politikası, uluslararası siyaset, uluslararası güvenlik ve bölgesel gelişmelerdir.



BÖLGESEL GERİLİMLER KISKACINDA TÜRKİYE: JEOPOLİTİK KRİZLER VE KÜRESEL ETKİLER

İLYAS ER

TARAFINDAN YAZILDI

Türkiye'nin yakın çevre bölgesel gelişmeleri birbiri ile iç içe geçmiş, birden fazla aktörlü pek çok konuyu kapsamaktadır. Doğası gereği, devam etmekte olan bu gelişmeleri analiz ederek bulgulara ulaşmak oldukça zordur. Suriye İç Savaşı, İsrail- Filistin Savaşı, Orta Doğu'daki terör örgütleri ve faaliyetleri, Kırım'ın işgali, Ukrayna-Rusya Federasyonu Savaşı, Karabağ Savaşı, Orta Doğu su krizi, nüfus hareketlilikleri/sığınmacı sorunu, enerji yolları güzergâhları, Mavi Vatan başta olmak üzere burada ifade edilemeyen pek çok başlık bulunmaktadır. Buna karşın, istihbarat ve tarih disiplinlerinden faydalanılarak hazırlanan bu çalışma, sıralanan başlıkların detaylarına inmeksizin, öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken konuları ele alarak söz konusu gelişmeleri incelemeyi ve bulgulara ulaşmayı amaçlamaktadır.

İsrail'in 'vadedilmiş topraklar' ülküsü, [1] bu devletin en önemli grand stratejisini oluşturmaktadır. Grand strateji, ulusların ve ulus devletlerin tarihî hedeflerini ifade eden bir kavramdır. Rusya'nın grand stratejisi 'sıcak denizlere inme' iken, Türklerin grand stratejisi 'kızıl elma' olarak bilinmektedir.

'Vadedilmiş topraklar'; Irak, Ürdün, Mısır ve Türkiye'yi, coğrafi olarak Dicle-Fırat ve Nil Havzası'nı kapsamaktadır. İsrail'de bulunan Vadedilmiş Topraklar Bakanlığı'nın görevi de Filistin başta olmak üzere adı geçen bölgelere hâkim olmaktır. Ulus devletler bu amaçları gerçekleştirmek için çeşitli araç ve gereçler kullanır, bunlardan biri de 'Kitle İmha Silahları'dır.

İsrail'de bulunan Vadedilmiş Topraklar Bakanlığı'nın görevi de Filistin başta olmak üzere adı geçen bölgelere hâkim olmaktır.

KİS, sadece nükleer başlık taşıyan füze ve roketlerden ibaret olmayıp göçü de içermektedir. Zorunlu göç, tarihin pek çok döneminde küresel güçler tarafından devletleri parçalamak, ulusları yok etmek için kullanılmıştır. Türk tarihinde zorunlu göçün en acı örnekleri Kırım Türkleri ve Balkan Türklerinin anavatanlarından kitleler hâlinde ve insanlık onuruna yakışmayacak şekilde terk etmeye zorlanmalarında görülmektedir.



BÖLGESEL GERİLİMLER KISKACINDA TÜRKİYE: JEOPOLİTİK KRİZLER VE KÜRESEL ETKİLER

İLYAS ER

Can, mal ve ırz güvenliğinin yok edildiği coğrafyalardaki uluslar yurtlarını terk etmek durumunda kalırlar. Filistinliler de yıllardır zorunlu göç uygulamalarına maruz bırakılan bir ulustur. ABD, İsrail, Rusya Federasyonu ve İran, Filistinlilerin yurtlarını terk etmeleri sağlanmak istenmektedir. Aynı zamanda ulus bütünlüğü hedef alınan bir diğer devlet de Türkiye'dir. Ottawa Antlaşması ile güneydoğu ve doğuda bulunan kara mayınları İsrail şirketleri tarafından temizlenen Türkiye'nin; Suriye, Irak, Afganistan ve Pakistan'dan milyonlarca sığınmacı barındırması ulusal bir tehdit oluşturmaktadır.

Hamas'ın 7 Ekim 2023 tarihindeki operasyonundan yaklaşık iki ay önce İsrail üst düzey yetkilileri tarafından "Filistin'i hızlı ve akıllıca egemenliğimize almalıyız." açıklamaları yapıldı. [2] Söz konusu bu ve benzer açıklamalar, Filistin tarafından herhangi bir eylem veya operasyon olmasa da İsrail'in konuya grand stratejisi bağlamında yaklaştığını göstermektedir.

İsrail tarafından Irak'ta oluşturulmak istenen 'Barzanistan', Yahudi akrabalık bağlarına dayanan ve ABD ile İran tarafından desteklenen bir yapıdır. [3] 7 Ekim operasyonunun yapılmasında en önemli etkenlerden biri, Hamas tarafından İsrail'in ciddi bir harekâta hazırlık yaptığı istihbaratının elde edilmesidir. Kısaca ifade etmek gerekirse; 7 Ekim operasyonunu Hamas yapmasaydı, aynı tarih İsrail tarafından büyük bir katliamla sonuçlanabilecek bir gün olarak hafızalarda yer edinecekti. Hamas tarafından elde edilen istihbaratın niteliği oldukça önemli olup, Mescid-i Aksa'nın İsrail tarafından vurulacağı değerlendirilmesini yaptıktan sonra harekete geçildiği anlaşılmaktadır.

1979 yılında İran'da yaşanan 'devrim' sonrası başa geçen Humeyni, ilk konuşmasını yaptığı Paris'te, "Siyonist İsrail'i haritadan sileceğiz." ifadelerini kullanmıştır. Bu açıklama sonrası İsrail, nükleer silahlar başta olmak üzere silahlanma için meşru bir sebep elde etmiştir. [4]

*Bayrak koruyucu bir
ruhtur.*





BÖLGESEL GERİLİMLER KISKACINDA TÜRKİYE: JEOPOLİTİK KRİZLER VE KÜRESEL ETKİLER

İLYAS ER

İsrail'e silahlanma meşruiyeti kazandıran Humeyni ise kısa bir süre sonra, 22 Eylül 1980 tarihinde Irak'a saldırmış, 8 yıl süren savaş sonunda Irak parçalanmıştır. [5] İran'ın bu savaş boyunca kullandığı silah ve mühimmatların pek çoğu ABD ve İsrail'e aittir.

2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı sonucunda parçalanan bir Suriye ortaya çıkmıştır. Suriye'yi bölen aktörler arasında ABD, İsrail, Rusya Federasyonu ve İran bulunmaktadır. Türkiye, Suriye'nin toprak bütünlüğünden yana bir tutum sergilemek istese de gelişmeler sonucunda bu iç savaşın bir tarafı olmuştur. Terör örgütü PKK/YPG tarafından Suriye'nin doğusunda "Rojava Özerk Yönetimi" oluşturulmak istenmekte ve bu isteğin en önemli destekçilerini de ABD, Rusya Federasyonu ve İran oluşturmaktadır. [6]

Rojava, Kürtçede 'batı' anlamına geldiğine göre batısı olan bu sözde yönetimin diğer yönlerinin de olduğu ortadadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti; Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı, Bahar Kalkanı, Pençe Operasyonları ile bu oluşturulmak istenen sözde 'yönetime' en ağır şekilde mukavemet etmiştir. [7] Adı geçen askerî harekâtlar sonucu Türkiye'nin güneydoğu sınırlarında oluşturulmak istenen terör yapısı bertaraf edilmiştir. Buna ek olarak, PKK/YPG'nin en önemli hedeflerinden biri olan Hatay ilini ele geçirip 'denize açılma' stratejisi de çöktürülmüştür.

Barzani ise 2017'de Türkmen yurdu Kerkük'ü işgale kalkışmış, [8] Peşmerge'nin bağımsızlık talepleri artmıştır. Söz konusu durum, Türkiye'nin girişimleri sonucu dengelenebilmiştir. Oslo Görüşmeleri ve 'Çözüm Süreci' dönemi de özerk yönetimin ifade edildiği ayrı başlıkları oluşturmaktadır. Türkiye'nin, terör örgütüne karşı en önemli bariyeri Suriye'deki askerî varlığıdır. Araştırmacılar sadece Türkiye'de iç siyaset tartışmalarına odaklanarak çıkarımlara varmamalıdır.

*...askerî harekâtlar
sonucu Türkiye'nin
güneydoğu
sınırlarında
oluşturulmak
istenen terör yapısı
bertaraf edilmiştir.*



BÖLGESEL GERİLİMLER KISKACINDA TÜRKİYE: JEOPOLİTİK KRİZLER VE KÜRESEL ETKİLER

İLYAS ER

Gazze’de yaşanan her gelişmenin sonuçları doğrudan Türkiye’yi ilgilendirmektedir. Bu konu sadece ‘Filistin Davası’ ile ilgili değildir. 7 Ekim operasyonundan önce PKK/YPG, Deyrizor’u ele geçirmek için harekete geçmiştir. PKK/YPG’nin güneye yönelik bu hareketlenmesi ve hedefleri doğrultusunda Arap aşiretleri ile iş birliği yapması, İsrail’e yaklaşmayı hedeflemektedir. Terör örgütlerini hizmet ettikleri küresel aktörler yönlendirdiğine göre bu konuda talimatları hangi aktörden aldıkları akıllarda soru işareti yaratmaktadır.

7 Ekim operasyonuna giden süreçte; 1 Ekim 2023 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. Yılında TBMM’nin açılış oturumu yapılacağı günde, İçişleri Bakanlığı önünde PKK/YPG tarafından terör saldırısı gerçekleştirildi. [9] 5 Ekim 2023’te ABD’ye ait bir F-16 tarafından Türk SİHA’sı düşürüldü. [10] 7 Ekim 2023’te ABD harp gemileri Gambot stratejisine uygun olarak TCG Abdülhamithan’ın göz mesafesine durmuş, sözde Sevilla haritasına dayanan Türkiye’yi Antalya Körfezi’ne hapseden hatta gönderme yapmıştır. [11] 29 Ekim 2023’te sözde Rojava Özerk Yönetimi, ‘Büyük Kürdistan Haritası’ yayınlamıştır. Bahsi geçen sözde haritada başkent olarak Diyarbakır gösterilmektedir. [12]

*Terör örgütlerinin
siyasallaşması
oldukça tehlikelidir.*

İlerleyen aylarda Türkiye’de yapılan yerel seçimlerde terör örgütünün siyasal uzantısı olan DEM Parti, Diyarbakır’da seçimleri kazanmıştır. [13] Terör örgütlerinin siyasallaşması oldukça tehlikelidir. Öte yandan farklı bir bakış açısı dikkate alındığında; terör örgütünün özerkleşmesi, beraberinde yerleşikliği de getirmektedir. Bu yerleşiklik, Türkiye tarafından örgütün yok edilmesini oldukça kolaylaştıracak bir etken olarak değerlendirilebilir. Yine de terör örgütüne meşruiyet kazandıracak herhangi bir faaliyete karşı oldukça dikkatli olunmalıdır.



BÖLGESEL GERİLİMLER KISKACINDA TÜRKİYE: JEOPOLİTİK KRİZLER VE KÜRESEL ETKİLER

İLYAS ER

Türkiye, Suriye’de uzun yıllar Rusya Federasyonu yüzünden terör örgütüne herhangi bir hava harekâtı yapamamıştır. Rusya Federasyonu, Suriye rejimi ile Şubat 2022’de Tel Aviv’de yapılan antlaşmaya dayanarak, Türkiye’ye açmadığı Suriye hava sahasını ABD ve İsrail’e açmıştır ve bu devletlerin hava kuvvetlerine hiçbir kısıtlama getirmemiştir. [14]Ayrıca gözden kaçmaması gereken bir diğer olay ise İsrail’in talebi üzerine Golan Tepeleri’ne Rusya Federasyonu bayrağının çekilmesidir. [15]

Diğer taraftan bölgede ticaret yolları üzerinden bir hâkimiyet mücadelesi olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’nin ‘Kalkınma Yolu Projesi’ [16] ve İsrail’in ‘Hindistan-Avrupa Koridoru’ [17] projesi için Suriye ve Irak’ta küresel aktörler hegemonya sağlamak istemektedirler. Türkiye’nin askerî harekâtları, 2. Dağlık Karabağ Savaşı ve Nahçıvan Koridoru’nun gerçekleştirilmesi için verilen çaba, bölgedeki çıkarlarını koruma amaçlıdır. İsrail’in projesinin Gazze limanından geçtiği dikkate alınırsa, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de bu projenin doğal paydaşı konumunda değerlendirilebilir.

‘Mavi Vatan’ kavramı bağlamında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin ve Türkiye’nin deniz hâkimiyetine dair küresel aktörlerin faaliyetleri bu bağlamda daha fazla anlam kazanmaktadır. Türkiye ve Libya’nın kıta sahanlığı antlaşmasının önemi de yine bu bağlamda daha açık hâle gelmektedir. Türk dünyası için Kırım’a giden yol Şam’dan geçtiğine göre, 8 Aralık sonrası Suriye’nin geçici hükûmeti ve Ukrayna arasında olacak iş birliği oldukça önem arz etmektedir. [18] 7 Ekim operasyonunun, 8 Aralık Halep Operasyonu’nu tetiklediğini söylemek mümkündür. Halep Operasyonu, 2018 yılından bu yana tasarlanan geniş çaplı bir organizasyondur. Söz konusu operasyon, Suriye ve Suriye’nin dışında olan Suriye vatandaşlarının büyük çoğunluğunun desteğini almış görünmektedir.

*Türk dünyası için
Kırım’a giden yol
Şam’dan geçtiğine
göre, 8 Aralık sonrası
Suriye’nin geçici
hükûmeti ve
Ukrayna arasında
olacak iş birliği
oldukça önem arz
etmektedir.*



BÖLGESEL GERİLİMLER KISKACINDA TÜRKİYE: JEOPOLİTİK KRİZLER VE KÜRESEL ETKİLER

İLYAS ER

Bu sebepten dolayı 'tabansız devrim' iddialarının söz konusu olmadığı açıktır. Operasyonun başarı ile gerçekleştirilmesini sağlayan unsurlardan biri de Ukrayna-Rusya Savaşı bağlamında, Rusya Federasyonu'nun Suriye'deki hava güçlerini Ukrayna'ya taşıması olmuştur. [19]

8 Aralık'tan tam bir gün önce operasyon birliklerinin Halep'te olduklarını iddia eden kaynaklar da bulunmaktadır. Suriye'deki halk hareketi, rejimin yıkılmasını oldukça kolaylaştırmıştır. Başarıya ulaşan 8 Aralık Operasyonu'nda sivil unsurlara hiçbir zarar verilmemiş, can ve mal emniyetlerinin sağlandığı görülmüştür.

Suriye Geçici Hükûmeti'nin Türkiye ile var olan ve geliştirilmesi, tüm bölgeye barış getirmesi muhtemel olan iş birliklerinin her alanda yapılması ve sürdürülebilmesi oldukça önemli gözükmektedir. Nasıl ki 8 Aralık Operasyonu'na kadar Türkiye'nin Suriye'deki askerî varlığı hayati öneme sahipse, bundan sonra da yeni yönetimle yapılacak askerî iş birlikleri en az o kadar önemlidir. Suriye Geçici Hükûmeti'nin diğer aktörler ile olan ilişkisini Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda yürütmesi her iki devlet için de kazanç anlamına gelmektedir.

Lider profilleri ve öykülerinin çıkarılıp analiz edilmesi, Orta Doğu bölgesinde oldukça kayda değer bir öngörüye sahip olmayı kolaylaştırmaktadır. Olayların salt bir neden-sonuç, etki-tepki düzleminde ilerleyeceği referans alınmamalıdır. Teknik anlamda elde edilen istihbarat verilerinin çokluğu araştırmacıları belirli bir yargıya yönlendirebilir, ancak nesnellik temelinde kaçınılması gereken başlıca hata doğrusal düşünmektir.

*Başarıya ulaşan 8
Aralık
Operasyonu'nda sivil
unsurlara hiçbir zarar
verilmemiş, can ve
mal emniyetlerinin
sağlandığı
görülmüştür.*



BÖLGESEL GERİLİMLER KISKACINDA TÜRKİYE: JEOPOLİTİK KRİZLER VE KÜRESEL ETKİLER

İLYAS ER

Kaynakça

- [1] Stephen M. Miller, "Israel is a tiny part of the Promised Land", <https://stephenmillerbooks.com/israel-tiny-part-promised-land/>
- [2] CNN World, "Netanyahu again rejects Palestinian sovereignty amid fresh US push for two-state solution", <https://edition.cnn.com/2024/01/21/middleeast/netanyahu-palestinian-sovereignty-two-state-solution-intl/index.html>
- [3] Amatzia Baram, Achim Rohde, and Ronen Zeidel, *Iraq Between Occupations Perspectives from 1920 to the Present*, Palgrave Macmillan, 2010.
- [4] Center for Arms Control and Non-Proliferation, "Israel", <https://armscontrolcenter.org/countries/israel/>
- [5] Yücealtay, Ceren. "İran-İrak Savaşı ve Türkiye Üzerine Etkileri". *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 4, sy. 1 (Haziran 2022): 21-34. <https://doi.org/10.52735/bellek.1129480>.
- [6] Can Cemgil and Clemens Hoffmann, "The 'Rojava Revolution' in Syrian Kurdistan: A Model of Development for the Middle East?", <https://bulletin.ids.ac.uk/index.php/idsbo/article/view/2730/HTML>
- [7] Millî Savunma Bakanlığı, <https://www.msb.gov.tr>
- [8] Can Acun, "PKK Suriye'den Sonra Irak'ta da Güçleniyor", <https://www.setav.org/haber/pkk-suriyeden-sonra-irakta-da-gucleniyor>
- [9] BBC News Türkçe, "TBMM yeni yasama yılına bombalı saldırı gölgesinde başladı, Erdoğan konuşmasında 'yeni anayasa' vurgusu yaptı", <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjk70dlmkxgo>
- [10] BBC News Türkçe, "ABD, Suriye'nin kuzeyinde Türkiye'ye ait SİHA'yı düşürdüğünü; Türkiye Dışişleri Bakanlığı bir SİHA'nın 'kaybedildiğini' açıkladı", <https://www.bbc.com/turkce/articles/c98dw12331vo>
- [11] Mikro-Makro, "Emekli Tümamiral Cihat Yayıcı'dan Doğu Akdeniz'deki Abdülhamid Han Sondaj Gemisi İddiası", <https://mikro-makro.net/emekli-tumamiral-cihat-yayicidan-dogu-akdenizdeki-abdulhamid-han-sondaj-gemisi-iddiasi>
- [12] Harita için bakınız: https://www.reddit.com/r/kurdistan/comments/fqtmqj/greater_kurdistan_map_by_google_maps_with_its/?rdt=49311
- [13] Sözcü, "Diyarbakır Seçim Sonuçları", <https://secim.sozcu.com.tr/secim2024mart31/diyarbakir-secim-sonuclari>
- [14] INSS, "Despite Efforts to Remain in Syria, Russia Is Losing Its Status as an Important Security Actor in the Middle East", <https://www.inss.org.il/publication/syria-russia/>
- [15] La Repubblica, "The Russian Flag on Golan Heights", https://www.repubblica.it/editoriali/2024/05/04/news/the_russian_flag_on_golan_heights-422824074/
- [16] TRT Haber, "Türkiye'den Basra Körfezi'ne: Kalkınma Yolu Projesi", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiyeden-basra-korfezine-kalkinma-yolu-projesi-760157.html>
- [17] European Council on Foreign Relations, "The infinite connection: How to make the India-Middle East-Europe economic corridor happen", <https://ecfr.eu/publication/the-infinite-connection-how-to-make-the-india-middle-east-europe-economic-corridor-happen/>
- [18] Aljazeera, "Syria and Ukraine seek 'strategic partnerships' as senior officials meet", <https://www.aljazeera.com/news/2024/12/30/syria-and-ukraine-seek-strategic-partnerships-as-senior-officials-meet>
- [19] The Kyiv Independent, "Russia plans to redeploy some arms, equipment from Syria to Libya, Ukraine's intel claims", <https://kyivindependent.com/russia-planning-to-redeploy-some-weapons-military-material-from-syria-to-libya-ukraines-intel-claims/>



TÜRK DÜNYASINDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE FELAKETLERİ



OSMAN KEPENEK
TARAFINDAN YAZILDI

Dünya, iklim değişikliği ve buna bağlı olarak gerçekleşen çevre felaketleriyle her geçen gün daha fazla yüzleşirken hem hükümetlerin hem de toplumun bu konuda daha fazla inisiyatif alması zorunlu hâle gelmiştir. Özellikle Orta Asya gibi çevre felaketlerinin gözle görülür bir şekilde ortaya çıkmaya başladığı bölgelerde bu felaketlerin etkisini azaltmaya, mümkünse durdurmaya ve hatta tersine döndürmeye yönelik politikalar hızla hayata geçirilmelidir. İklim değişikliği sebebiyle dünya sıcaklığının normalin üzerinde bir değerde arttığı, Orta Asya'da ise bu artışın daha da fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda durumun vahameti daha net anlaşılacaktır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından hazırlanan su raporuna göre son 20 yılda sadece Kırgızistan'da ortalama sıcaklık değeri 4,8°C'den 6°C'ye yükselmiştir. [1] Orta Asya bölgesinde ilk aklımıza gelen en büyük çevre felaketi Aral Gölünün kurumasıdır. Bölge genelinde su kaynaklarının yok olması ve bitki örtüsünün tahrip olması neticesinde biyolojik çeşitlilik azalmış, çölleşme başlamış; çölleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan tuz ve kum fırtınaları sadece hava kirliliğine sebep olmakla kalmamış, bölgedeki bitki çeşitliliğini de ciddi anlamda tehdit eder hâle gelmiştir.

...(UNICEF) tarafından hazırlanan su raporuna göre son 20 yılda sadece Kırgızistan'da ortalama sıcaklık değeri 4,8°C'den 6°C'ye yükselmiştir.

Bölgedeki bütün devletler her ne kadar az ya da çok olarak ifade edemesek de birbirlerinden farklı oranlarda ve şekillerde bu iklim krizinden etkilenmektedirler. Bu sebeple bölgedeki iklim krizi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan diğer krizler tek bir ülkeyi ilgilendirmekten ziyade bütün bölgeyi doğrudan tehdit eden bir özelliğe sahiptir.



TÜRK DÜNYASINDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE FELAKETLERİ

OSMAN KEPENEK

Bişkek halkının talebi de Astana'dakilerle tamamen aynıdır: Sürekli ve kesintisiz olarak ulaşabilecekleri temiz su.

Dolayısıyla iklim krizinin sınır aşan ulusüstü bir mesele olduğunu söylemek kaçınılmazdır. Sınır aşan problemlerin çözümünde ise sadece devletlerin aldığı önlemlerin yeterli olmadığı ve uluslararası ya da ulusüstü bir yapının da doğrudan konuya müdahil olarak çözüm arayışına girmesi beklenilmektedir. Bu noktada Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Uluslararası Para Fonu, Küresel Enerji Monitörü, Uluslararası Göç Örgütü ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ülkelere doğrudan ve dolaylı olarak destek programları hazırlamaktadır.

Bu programlar sayesinde iklim değişikliği kaynaklı çevresel ve insani krizlerin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Nitekim Orta Asya bölgesindeki iklim değişikliği kaynaklı krizlerin boyutu doğrudan insan hayatını etkileyen bir seviyeye ulaşmaya başlamış ve hükümetlerin özellikle yaz aylarında uygulamaya koydukları su kısıtlamaları sebebiyle başkentlerde protestolar yapılmaya başlanmıştır.

2023 yılı yazında Kazakistan'ın başkenti Astana'nın bazı bölgelerinde halkın günlerce kullanılabilir suya erişememesi üzerine açıklama yapan Astana Belediye Başkanı Zhenis Kassymbek, durumun kendileri ile ilgili olmadığını söylemiş ve yaşanan su problemlerinin temelinde artan nüfusun ve aktif tarımsal sulamaların yer aldığını ifade etmiştir. [2]

Bölgedeki bir diğer önemli su krizi Orta Asya'nın ve hatta dünyanın en temiz su kaynaklarına ve doğal göllerine sahip olan Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te yaşanmıştır. Araç yıkama istasyonları, hamamlar ve yüzme havuzları gibi tesislerin su sıkıntısı sebebiyle geçici olarak kapatıldığı başkentte içme suyuna ulaşabilmek için mobil su araçlarının arkasında saatlerce su sırası beklemek zorunda kalan [3]

Bişkek halkının talebi de Astana'dakilerle tamamen aynıdır: Sürekli ve kesintisiz olarak ulaşabilecekleri temiz su.



TÜRK DÜNYASINDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE FELAKETLERİ

OSMAN KEPENEK

Coğrafi olarak Orta Asya'nın kalbinde yer alan, yani diğer bütün Orta Asya devletleri ile komşu olan Özbekistan ve Aral Gölü'nün diğer ucunda yer alan Kazakistan, gölün ağaçlandırılması ve suların çekilmesinin önüne geçilmesi için çalışmalarını sürdürmektedir. Aral Gölü'nün kuruyan ve çölleşen kısmı hem Özbekistan Ekoloji Çevre Koruma ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından hem de Kazakistan Su Kaynakları ve Sulama Bakanlığı tarafından hızla ağaçlandırılmaktadır. Aral Gölü'ndeki suların çekilmesi sonucunda gölün ikiye ayrılması ve ortasında bir ada meydana gelmesi sebebiyle Özbekistan'da yer alan kısmına (Güney) Büyük Aral, Kazakistan'da olan kısmına da (Kuzey) Küçük Aral ismi verilmişti. Kazakistan hükûmetinin Dünya Bankası'nın desteği ile başlattığı Kuzey Aral'ı Koruma Projesi kapsamında Seyhun Nehri'nin sularının toplanarak Aral'a aktıldığı büyük bir baraj inşa edildi. Alınan önlemler, Kuzey Aral'da su seviyesinin yeniden yükselmeye başlamasına, göldeki balık sayısının ve çeşitliliğinin artmasına büyük katkı sundu. Bu sayede bölgedeki akciğer hastalıklarının önümüzdeki yıllarda azalmaya başlayacağı ve Aral'daki balıkçılık faaliyetleri sayesinde bölgenin ekonomik olarak yeniden canlanması ümit ediliyor. [6]

Gölün iki yakasında yapılan ağaçlandırma faaliyetleri sayesinde dünyanın en genç çölü olarak tanımlanan Aral Gölü çölünde meydana gelen tuz fırtınalarının önüne geçilmesi hedeflenmektedir; zira söz konusu tuz fırtınası Orta Asya bölgesinin en zirve yerlerine kadar ulaşmakta ve pek çok bitki türünü doğrudan etkileyerek yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır.

İklim değişikliğine bağlı krizler sebebiyle pek çok başlıkta politika üreten Özbekistan hükûmeti, Orta Asya'da bir ilke imza atarak Avrupa başkentlerinde örneğine rastladığımız trafikte arabasız bir gün uygulamasını başkent Taşkent'te hayata geçirmiştir. [7]

...Aral'daki balıkçılık faaliyetleri sayesinde bölgenin ekonomik olarak yeniden canlanması ümit ediliyor.



TÜRK DÜNYASINDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE FELAKETLERİ

OSMAN KEPENEK

Taşkent, hava kirliliği açısından dünyanın en kirli başkentleri içinde bulunmaktadır.

Bu sayede her ayın son çarşamba günü bakanlar ve üst düzey kamu yöneticileri de dâhil olmak üzere tüm vatandaşlara şahsi araçlarını kullanmamaları ve toplu taşıma ya da bisiklet gibi alternatifleri tercih etmeleri konusunda çağrılar yapılmaktadır. Taşkent yönetiminin almış olduğu bu karar hem Özbekistan hakkında hem de Dünya Sağlık Örgütü yetkilileri nezdinde olumlu bir karar olarak desteklenmiştir. Bu konudaki adımların daha da artırılacağı ve bir dizi eylem planının önümüzdeki yıllarda uygulamaya konulmaya devam edeceği de bilinmektedir. Söz konusu eylem planları Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in liderliğinde hazırlanan "Özbekistan 2030" strateji belgesinde yer almaktadır. Bu doğrultuda 2030 yılına kadar Euro-5 standartlarını [8] karşılamayan araçların başkentten ve bölgesel merkezlerden aşamalı olarak kaldırılması ve 10 tondan daha ağır araçların Taşkent'ten geçmesinin yasaklanması öngörülmektedir. Nitekim Taşkent, hava kirliliği açısından dünyanın en kirli başkentleri içinde bulunmaktadır. Taşkent'in havası Dünya Sağlık Örgütü'nün açıkladığı kabul edilebilir değerlerin yaklaşık 30 katından fazladır. [9] Bu konuda Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'in ve Kazakistan'ın en kalabalık şehirlerinden biri olan eski başkent Almatı'nın durumu da pek iç açıcı değildir. [10]

Aynı ve benzer önlemlerin artırılarak bu şehirlerde de uygulamaya konulması hava kirliliğine bağlı ölümlerin azalmasına ve daha yaşanılabilir şehirlerin inşa edilmesine imkân sunacaktır. İklim değişikliğinden dolayı meydana gelecek kuraklık, gıda krizi ve sağlık problemleri sebebiyle Orta Asya bölgesinde büyük bir iç göçün yaşanacağı da tahmin edilmektedir. [11]

Yaklaşık 5 milyon insanın yaşadığı bölgeden Orta Asya içindeki farklı bölgelere göç etmesi kuraklık ve gıda krizi ile baş etmek zorunda olan Türk cumhuriyetlerinin bir de göç kaynaklı insani krizlerle mücadele etmesini kaçınılmaz kılacaktır.



TÜRK DÜNYASINDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE FELAKETLERİ

OSMAN KEPENEK

Türk cumhuriyetlerinin tamamını doğrudan etkileyecek iklim değişikliği ve buna bağlı bir dizi krizin oluşturacağı düşünülen ağır tahribat, ancak Türk devletlerinin üretecekleri ortak politikalar sayesinde çözüme kavuşabilir. Önceki satırlarda da sıklıkla ifade ettiğimiz gibi, iklim değişikliği sebebiyle doğacak krizler sınır ve bölge tanımadığı için çözümlerin üretilmesi de ancak güçlü bir birliktelikle mümkündür. İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için hem Orta Asya bölgesine hem de Afrika ve dünyanın diğer bölgelerine uluslararası kuruluşların yapmış oldukları finansal destekler bu zamana kadar bir farkındalık oluşmasını sağlamıştır. Bundan sonra özellikle Türk dünyası olarak birlikte hareket etmek ve acil eylem planları hazırlamak Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)'nin asli vazifelerinden biri ve belki de en önemlisi olmalıdır.

Türk dünyasında asırlardır devam eden bütünleşme çabalarının en somut örneği olarak kabul ettiğimiz ve gerek kurumsallaşması gerekse uluslararası arenadaki konumu itibarıyla önemli bir aktör hâline gelen TDT, Türk Dünyasını doğrudan tehdit eden iklim değişikliği kaynaklı krizleri önleme, etkisini azaltma ve mümkünse ortadan kaldırma noktasında ciddi adımlar atmak zorundadır. Örneğin, bölgenin en büyük çevre felaketi olan Aral Gölü'nün kuruması ve kurtarılması hakkında TDT'nin bugüne kadar dünya üzerinde örneği görülmemiş bir titizlikle çalışması, dünyanın her yerinden uzmanları bu bölgede inceleme yapması için teşvik etmesi ve bu konuda uluslararası medyada bir gündem oluşturması gerekmektedir.

Buradan hareketle üye ülkelerin hâlihazırda ve önümüzdeki on yıllarda ne tür çevre felaketleri ile karşılaşabilecekleri konusunda TDT'nin bir çalışması ve yapılacakların sistematik bir şekilde sıralandığı acil eylem planının da acilen hazırlanarak uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.

Bundan sonra özellikle Türk dünyası olarak birlikte hareket etmek ve acil eylem planları hazırlamak Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)'nin asli vazifelerinden biri ve belki de en önemlisi olmalıdır.



TÜRK DÜNYASINDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE FELAKETLERİ

OSMAN KEPENEK

Elbette bu konuda TDT'nin attığı adımlar mevcuttur. Ancak geç kalınmadan bir an evvel yol almak ve tahribatı her geçen gün daha da büyüyen iklim krizleri karşısında zaman kaybetmeden harekete geçmek gerekmektedir. Bu noktada Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) 29. Taraflar Konferansı (COP 29) çerçevesinde 14 Kasım 2024 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de TDT Çevre ve Ekolojiden Sorumlu Bakanlar 1. Toplantısı düzenlenmiştir. Bu açılış toplantısı, TDT bünyesinde ekoloji, çevre ve iklim değişikliği konularında yeni bir iş birliği mekanizmasının kurulmasını hedeflemiştir. Ancak ortaya koyulan hedeflerin bir an evvel hayata geçirilip geçirilemeyeceği konusunda kamuoyunda yer alan geniş endişeyi dile getirmek ve TDT'yi en azından bu konuda ivedilikle karar almaya zorlamak da Türk dünyası üzerine çalışma yapan akademisyenlerin ve uzmanların öncelikli görevi olmalıdır.

Kaynakça

- [1] Kyrgyzstan is one of the most vulnerable countries to climate change in Central Asia, <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/press-releases/kyrgyzstan-one-most-vulnerable-countries-climate-change-central-asia>, 22.03.2017.
- [2] Mayor of Astana linked water shortage with population growth and active irrigation, <https://kaztag.kz/en/news/mayor-of-astana-linked-water-shortage-with-population-growth-and-active-irrigation>, 07.06.2023.
- [3] Kyrgyzstan: Capital city's water crisis nears critical point | Eurasianet, <https://eurasianet.org/kyrgyzstan-capital-citys-water-crisis-nears-critical-point>, 09.06.2023.
- [4] CCE Country Profile: Kyrgyzstan – MECCE, https://mecce.ca/country_profiles/cce-country-profile-kyrgyzstan/
- [5] UNICEF uyarıyor: Avrupa ve Orta Asya'da her 5 çocuktan 1'i, hava kirliliğine bağlı nedenlerle yaşamını yitiriyor, <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCtenleri/unicef-uyar%C4%B1yor-avrupa-ve-orta-asyada-her-5-%C3%A7ocuktan-1i-hava-kirlili%C4%9Fine-ba%C4%9Fli%C4%B1>, 06.09.2024.
- <https://www.aa.com.tr/yesilhat/iklim-degisikligi/orta-asyanin-en-buyuk-cevre-felaketi-aral-golunun-kurumasi/1825254>, 02.02.2025.
- [7] Every fourth Wednesday of the month in Uzbekistan to be declared 'Car-Free Day', <https://kun.uz/en/news/2024/03/30/every-fourth-wednesday-of-the-month-in-uzbekistan-to-be-declared-car-free-day#:~:text=According%20to%20a%20government%20directive,special%2C%20and%20emergency%20services>), 30.03.2024.
- [8] Euro 5, standartları: Avrupa Birliği tarafından motorlu araçlardan kaynaklanan zararlı emisyonları azaltmak amacıyla getirilen bir standarttır. Bu standart, araçların atmosfere saldırdığı karbon dioksit (CO2), azot oksit (NOx), hidrokarbonlar (HC) ve partikül maddeleri gibi zararlı gazların sınırlandırılmasını hedefler.
- [9] Tashkent among cities with worst air quality, <https://kun.uz/en/70656006>, 23.01.2023.
- [10] Tashkent was the most polluted city in the world on January 27. Bishkek was in 12th place, Almaty was in 32nd place – CACIP Central Asia Climate Information Portal, <https://centralasiacclimateportal.org/tashkent-was-the-most-polluted-city-in-the-world-on-january-27-bishkek-was-in-12th-place-almaty-was-in-32nd-place/>, 29.01.2025.
- [11] Orta Asya İçin Büyüyen Tehdit: İklim Değişikliği – ANKASAM | Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, <https://www.ankasam.org/anka-analizler/orta-asya-icin-buyuyen-tehdit-iklim-degisikligi/>, 08.12.2022.



Osman Kepenek, çalışmalarını ağırlıklı olarak Türk dünyası, Türk dış politikası, Türk siyasal hayatı ve milliyetçilik konularında sürdürmektedir. Bağımsız bir düşünce kuruluşu olan Akademik Araştırma Enstitüsü'nün başkanlığını yürütmekte, aynı zamanda dış politika editörlüğü görevini yürüttüğü Milli Devlet gazetesinde düzenli olarak köşe yazıları kaleme almaktadır. Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde doktora çalışmalarına devam etmektedir.



KERKÜK'TE HRİSTİYAN TÜRKLER

REŞAT SALİHİ
TARAFINDAN YAZILDI



Kerkük, uzun yıllar boyunca Irak Türklüğünün payitahtı olmuş halis muhlis bir Türk kentidir. Kerkük, inançların çeşitliliği açısından da zengin bir şehir olma özelliğini, siyasi olayların değişikliklerine rağmen korumuştur. Türklerin bu bölgeye gelişi, farklı Türk devletlerinin hâkimiyet süreçlerine dayanmaktadır. Hitlanlar, Ceyhun Nehri kıyılarında paralı askerler olarak 674 yılında Irak'a yerleşen Türkler olurken; Selçuklu, İlhanlı, Celayirli, Osmanlı, Safevi ve hatta Timur İmparatorluğu dönemlerinde farklı zaman dilimlerinde Türkler bu bölgeyi yurt edinmişlerdir. [1]

Irak'ın güney-orta kesimlerinde yerleşik olarak yaşayan ve Abbasiler döneminden beri bölgeyi yurt edinen bir Türk ile Irak'ın Kuzey bölgesinde yaşayan ve Timur döneminde bölgeye gelen Telaarlı bir

Türk'ün arasında farklılıklar bulunur. Biri Çağatay lehçesine benzer bir şekilde konuşuyorken, diğerrinin ağız yapısı daha da farklıdır. [2] Bu durum, sadece iki uzak bölge arasında değil, aynı şehrin içerisinde bitişik iki mahallede konuşulan Türkçenin bile farklı olduğu gözlemlenebilir. Kerkük'teki Hristiyan Türklerin, Moğol ve Uygur Türklerinden oluşan İlhanlıların bölgeye gelişi ile nüfuslarında ciddi artış oldu. Moğolların Kerkük'ü ele geçirmesinin ardından Ketboğa komutasındaki Nayman kabilelerinin bir bölümü şehre yerleştirildi. Müslüman nüfusu korumak amacıyla özellikle Kale'ye konuşlandırılan Naymanlar, kısa sürede bölgedeki yerli Hristiyan topluluklarla dostane ilişkiler kurarak kaynaştılar. Bu süreç, Türkçe konuşan bir Hristiyan Türk topluluğunun oluşmasına zemin hazırladı. Bu topluluk uzun yıllar varlığını sürdürse de Krallık döneminde zamanla Kerkük Kalesi'nden ayrılarak şehre yayıldı. Özellikle Şaturlu Mahallesi civarına yerleşenler olduğu gibi, bazıları da Irak'ın farklı şehirlerine göç etti. [3]

Sadece iki uzak bölge arasında değil, aynı şehrin içerisinde bitişik iki mahallede konuşulan Türkçenin bile farklı olduğu gözlemlenebilir.



KERKÜK'TE HRİSTİYAN TÜRKLER

REŞAT SALİHİ

Kerkük'ün Kale Hristiyanları, bu süreçler doğrultusunda şehirde ciddi bir nüfusa sahip oldular. Şehirdeki Müslüman Türklerle beraber ticaret ve eğitim alanları gibi sosyal meselelerde sürekli bir kaynaşma içerisinde olmuş ve böylece, her iki kesim de Türklüğünü korumuştur. Kerkük'te, geçmişte Hristiyan iken sonradan İslam'ı kabul eden Hürmüzlü aşireti, Türkmenler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu aşiret, hem Kerkük şehir merkezinde hem de tamamen Türkmenlerden oluşan Türkalan köyünde yaşamaktadır. [4] Hristiyan Türkler, bölgedeki Süryaniler ile kendi dinlerini korumuş, Müslüman Türklerin varlığıyla da Türklüklerini korumuşlardır. Kanuni Sultan Süleyman devrinde 111 numaralı Kerkük Livası Mufassal Tahrir Defteri'nde gayrimüslim olarak belirtilen bu topluluğa mensup kişilerin isimlerine baktığımızda, Tengrivermiş, Oruç, Kulu, Hızır ve Aslan gibi Türkçe isimlere de rastlamaktayız. [5]

Öte yandan, günümüzde bile Türklüğünü koruyan ve Irak'taki kavga ve savaşların bir din meselesi değil de millet meselesi olduğunu idrak eden bu Hristiyan Türk topluluğu, millî bilinç konusunda çok daha ileri seviyelere gelmiştir. İlerleyen yıllarda Kerkük'teki Hristiyan Türkler, millî kimliklerini koruma çabalarını sürdürerek toplumsal yapıda etkin bir rol oynamaya devam ettiler. Osmanlı idaresi boyunca vergilendirme ve askerî yükümlülükler açısından diğer gayrimüslim unsurlarla benzer statüde yer alsalar da Türkçe konuşmaları ve kültürel bağları nedeniyle Müslüman Türklerle daha yakın ilişkiler geliştirdiler. Bu bağlamda, Osmanlı arşivlerinde yer alan kayıtlar, Kerkük'teki Hristiyan Türklerin özellikle zanaatkârlık, ticaret ve yerel yönetim alanlarında önemli konumlarda bulduklarını göstermektedir. Kültürlerini koruyan ve varlıklarını buna borçlu olan bu topluluk, çeşitli yakın tarih kaynaklarında da karşımıza çıkmaktadır. Kerküklü Tarihçi Şakir Sabır Zabıt, "Kerkük'te İçtimai Hayat" adlı eserinde, Hristiyan Türklerin evlenme merasimlerinden bahsetmiştir. Evlenme merasimlerinin tamamen Müslüman Türk geleneklerinden farksız olduğunu vurgulamış ve Hristiyan Türklerin evlilik günü yaptığı Türkçe duayı eserine dahil etmiştir.

*Midraş tarafından
damat için okunan
dua şu şekildedir:
"Sen ey küreken
(Damat) kardaş!
Kahinlere eğilttin
baş,
Allah'ınız rabbül arş,
O olsun sana ma'in.
[6]"*



KERKÜK'TE HRİSTİYAN TÜRKLER

REŞAT SALİHİ

Terzibaşı, aynı eserinde Hristiyan Türklerin millî bilinçlerinin kuvvetli olduğunu ve milliyetçiliklerini vurgulayarak, birkaç önemli Kerkük eşrafından bahsetmiştir.

Hristiyan Türkler, Müslüman Türkler ile günlük yaşamda sürekli beraber olmuşlardır. Bu durum da birçok nükteli olaya sebebiyet vermiştir. Bu olaylardan biri de şudur:

“Günlerden bir gün, adamın biri softalardan işitti ki her kim kırk gün sabah namazını Kerkük Kalesi üstündeki Ulucami’de kılacak olursa, camiden çıkarken ilk olarak Hızır Peygamber’e rastlayacaktır. Böyle ilahî bir yardımcıdan başka zorluklarını yenebilecek bir kuvvet düşünemeyen adamcağız, kırk gün sabah namazını Ulucami’de kıldıktan sonra, günün doğuşuyla caminin baş kapısından caddeye çıktı. Umutlu yüreği hızla çarpıyor, ilk rastlayacağı insanı gözlüyordu. Köşeden bir ayak sesi duyunca saygılı bir tavır aldı. Gelen, Kale Hristiyanlarından Toma’ya benziyordu. Hızır Peygamber’in kendini belirtmemek için başka şekillere gireceğini duymuş olan adam, kılığa aldırılmayarak onun ellerine sarıldı. Yalvararak, ‘Aman Hızır Peygamber! Kırk gündür size varabilmek için bu camide sabah namazını kılıyorum. Allah’ıma şükür ki şimdi size kavuştum. İçinde yuvarlandığım zorluklardan beni kurtar. Yardımına muhtacım!’ dedi. Toma, adamın delirmiş olduğunu zannetti. Kendisini onun elinden kolayca kurtaramayacaktı. Biraz düşündükten sonra adama ‘Benimle gel.’ dedi. Birlikte tüccarların toplandıkları Cütkahve adındaki kahvehaneye gittiler. Toma, oturanlara ‘Rica ederim söyleyiniz, ben kimim?’ dedi. Oturanlar, ‘Kim olacaksınız, bildiğimiz Toma’sınız.’ cevabını verdiler. Toma, ‘Peki, bir de bu adama benim kim olduğumu sorunuz.’ dedi. Onlar da adamcağıza, ‘Siz Toma’nın kim olduğunu zannettiniz?’ diye sorduklarında, Adamcağız kızara kızara ‘Hızır Peygamber.’ diye mırıldandı.” [8]

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Irak’taki siyasi dengeler değişmiş, Türk varlığı çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Kerkük’teki Hristiyan Türkler de bu süreçten etkilenmiş, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan göç dalgalarıyla nüfusları azalmıştır. Buna rağmen, diasporaya yayılan bazı Hristiyan Türkler, kültürel miraslarını yaşatma çabasını sürdürmüş ve Türklük bilincini yeni nesillere aktarmaya devam etmiştir.

Ayrıca, edebiyatçı ve yazar Ata Terzibaşı, “Kerkük Havaları” adlı kitabında Hristiyan Türklerde vefat eden genç kızların ardından yakılan bir ağıtı yayımlamıştır. Bu ağıt şöyledir:

*“Âlemden çıktı vermedi mestur,
Kısmeti kalktı vermedi sabur,
Senden emir çıktı olundu destur,
Mevti kabul etti, meskeni kabur.*

*Ya rab, el rahman ne haktır farzın,
Affet ya hanan şu bakire kız!*

*Gençlik ömründe olundu ferman,
Kalmasun zindanda bir müddet zaman.*

*Her vakit her günde eyledi figan,
Rabbim karşında olmasun pişman.*

[7]



KERKÜK'TE HRİSTİYAN TÜRKLER

REŞAT SALİHİ

Kerkük Kalesi'nin siyasi olaylar neticesinde, Kerkük'ü Araplaştırmak gayesiyle Saddam Hüseyin tarafından yıkılmasının ve orada yaşayanlara baskıların artmasının ardından, Hristiyan Türklerin büyük çoğunluğu göç etmek zorunda kalmıştır. Hem Türk hem de Hristiyan olmaları, bu bölgeden göç ettirilmeleri için çok yeterli bir sebep olmuştur. Kerkük'ün farklı semtlerine dağılanlar bir nebze de olsa soylarını korumuş, ancak yurtdışına ve Kerkük dışında diğer şehirlere göç edenlerin büyük çoğunluğu ise asimile olmuştur. Günümüzde Kerkük'te ve Irak genelinde varlığını bir nebze de olsa sürdüren bu topluluk, hem inançlarını hem de etnik kimliklerini muhafaza eden nadir örneklerden biri olarak dikkat çekmektedir. Irak'ın çok uluslu ve çok dinli yapısı içinde Hristiyan Türkler, geçmişten günümüze kadar süregelen ortak kültürel mirası temsil etmeye devam etmektedir. Özellikle son yıllarda, Kerkük'ün demografik yapısını değiştirme girişimleri karşısında bu topluluk da diğer Türkmen gruplarla birlikte varlığını koruma mücadelesi vermektedir.

Hristiyan Türklerin geleceği, Kerkük ve genel olarak Türk kimliğinin korunmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle, gerek akademik çalışmalar gerekse siyasi girişimler aracılığıyla bu tarihi topluluğun tanınması ve korunması büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- [1] Saatçi, S. (1996). "Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı". Ötüken.
- [2] Gökdağ, B. A. (2019). "Telafer Ağzı". Karadeniz Araştırmaları. XVI/61: 102-119.
- [3] Bakır, A. (2009). "Eskiçağlardan Günümüze Kadar Türkmen Şehri Kerkük".
- [4] Saatçi, S. (2015). "Irak Türkmen Boyları, Oymaklar ve Yerleşme Bölgeleri". Ötüken.
- [5] Altaş, D. (2023). "Kerküklü Kale Hristiyanlarında Türkmen Kimliği". Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Kongresi.
- [6] Zabıt, Ş. S. "Kerkük'te İctimai Hayat".
- [7] Terzibaşı, A. "Kerkük Havaları".
- [8] Naib, E. (2024). "Kerkük Nükteleri" Yayına Hazırlayan, Dr. Önder Saatçi.



Reşat Salihî, Kerkük'ün Musalla Mahallesi'nde 1996 yılında dünyaya gelmiş, ilk ve ortaokulu Musalla Okulu'nda bitirmiş, ardından ise Güzel Sanatlar Enstitüsü Sinema ve Televizyon bölümünde okumaya başlamıştır. Kerkük'te yayın yapan TERT TV'de yönetmen olarak profesyonel hayatına bu genç yaşına rağmen devam eden Reşat Salihî, birçok kısa film, müzik klipleri ve belgesel çekimleri de yapmıştır. Yaptığı kısa film, müzik klipleri ve belgesel çekimleri sayesinde Kerkük'te tanınan bir yönetmen olarak kendisini belirtmiştir. Geçtiğimiz 2017 yılında yapılan 2. Türk Dünyası Belgesel Film Festivali'nde İpekyolu Özel Ödülü'nü alarak başarılarına bir başka başarı daha eklemiştir. Bunun yanında çeşitli haber sitelerine ve gazetelerde yazarlık yapmış; dünya, Orta Doğu ve özellikle Türkmeneli hakkında birçok makale yazmıştır.



BAŞKURLAR VE RUSYA: KİMLİK, ASİMİLASYON VE DİRENİŞ

ZEYNEP GİZEM ÖZPINAR
TARAFINDAN YAZILDI



Başkurtlar, tarih boyunca kimliklerini koruma mücadelesi veren, ancak Rusya'nın sömürgeci politikaları altında asimilasyon ve baskıya maruz kalan önemli bir Türk topluluğudur. Başkurt kimliğinin korunmasına yönelik tarihsel ve güncel direniş, sadece bir etnik grup olmanın ötesinde, Rusya'nın ulusal azınlıklarına yönelik politikalarının daha geniş bir yansımasıdır. Bu analiz, Başkurtların tarihsel kökenlerinden günümüzdeki direnişlerine kadar olan süreci ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır.

Başkurtlar, Türk dünyasının Kıpçak koluna mensup bir halk olup, tarih boyunca Altın Orda, Kazan Hanlığı ve çeşitli Rus prensliklerinin egemenliği altında yaşamışlardır. 16. yüzyılda Rusya'nın Kazan'ı ele geçirmesiyle Başkurtlar da yavaş yavaş Rus kontrolü altına girmeye başlamıştır.

Bu süreç, Başkurtlar için kültürel ve siyasi açıdan büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. [1] Rusya'nın genişleme politikaları, özellikle 18. yüzyıldan itibaren Başkurtların geleneksel yaşam biçimlerini ve yönetim sistemlerini doğrudan etkilemiştir.

Çarlık Rusya'sı, Başkurt topraklarını kendi hâkimiyeti altına almak için bölgeye Rus göçmenleri yerleştirmiş, yerel yönetim sistemlerini dönüştürmüş ve Başkurt kültürünü asimile etmeye yönelik adımlar atmıştır. 18. yüzyılda Salavat Yulayev liderliğinde Ruslara karşı ayaklanan Başkurtlar, bağımsızlıklarını koruma yönünde büyük bir çaba göstermiş; ancak Çarlık orduları bu ayaklanmayı sert bir şekilde bastırmıştır. [2] Başkurtlar, Çarlık Rusya'sı döneminde asimilasyona maruz kalırken, Sovyetler Birliği yönetimi altında da benzer baskılarla karşılaşmışlardır. 1917 Bolşevik Devrimi sonrasında, Başkurtlar özerklik talep etmiş ve kısa bir süreliğine Başkurt Özerk Cumhuriyeti kurulmuştur.

18. yüzyılda Salavat Yulayev liderliğinde Ruslara karşı ayaklanan Başkurtlar, bağımsızlıklarını koruma yönünde büyük bir çaba göstermiş; ancak Çarlık orduları bu ayaklanmayı sert bir şekilde bastırmıştır.



BAŞKURLAR VE RUSYA: KİMLİK, ASİMİLASYON VE DİRENİŞ

ZEYNEP GİZEM ÖZPINAR

*Rus hükûmeti,
Başkurt ulusal
hareketlerine karşı
sert önlemler olarak
bağımsızlık yanlısı
aktivistleri ve
Başkurt kültürünü
savunan grupları
hedef almıştır.*

Ancak Sovyetler Birliği'nin merkeziyetçi politikaları nedeniyle, bu özerklik büyük ölçüde sembolik kalmış ve Moskova tarafından sıkı bir denetim altında tutulmuştur. Sovyetler döneminde uygulanan politikalar, Başkurt kültürünü ve dilini zayıflatmaya yönelik olmuştur. Başkurtça eğitim kademeli olarak sınırlandırılmış, yerel kültürel kurumlar kapatılmış ve Rus dili toplumun her alanında hâkim kılınmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar geçen süreçte Başkurt kimliği büyük ölçüde zayıflatılmış, ancak halk arasında kültürel ve ulusal bilinç tamamen kaybolmamıştır.

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Başkurtlar, kendi kaderlerini belirleme konusunda yeniden bir fırsat yakalamışlardır. Başkurdistan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu içinde özerk bir cumhuriyet olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. 1990'ların başında Başkurt dili ve kültürü üzerindeki kısıtlamalar kısmen hafiflemiş, ancak bu durum uzun süreli olmamıştır. Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte Moskova'nın merkeziyetçi politikaları yeniden güç kazanmış ve Rusya'nın ulusal azınlıklara yönelik baskıları artmıştır. Bu dönemde Başkurt liderleri, özellikle ekonomik ve kültürel özerklik konusunda daha fazla hak talep etmiştir. Ancak Kremlin yönetimi bu taleplere olumsuz yanıt vererek Başkurtların ulusal kimliğini zayıflatmaya yönelik yeni politikalar benimsemiştir. Bu kapsamda, Başkurt dilinin resmî statüsü aşamalı olarak azaltılmış; [3] okullarda Başkurtça eğitime getirilen kısıtlamalar artırılmış ve bölgedeki Başkurt aktivistleri baskı altına alınmıştır.

Son yıllarda, Rusya'nın Başkurtlar üzerindeki baskıları daha da artmıştır. Rus hükûmeti, Başkurt ulusal hareketlerine karşı sert önlemler olarak bağımsızlık yanlısı aktivistleri ve Başkurt kültürünü savunan grupları hedef almıştır. 2023 yılında Başkurt aktivist lideri Fail Alsynov'un tutuklanması ve Başkurt Hareketi'nin yasaklanması, bu baskıların en belirgin örneklerinden biridir. [4]



BAŞKURLAR VE RUSYA: KİMLİK, ASİMİLASYON VE DİRENİŞ

ZEYNEP GİZEM ÖZPINAR

Rusya-Ukrayna Savaşı sırasında Başkurt ve diğer Türk halklarının asker olarak cepheye zorla gönderilmesi, [5]Moskova'nın etnik azınlıkları nasıl bir insan kaynağı olarak gördüğünü açıkça göstermektedir. Özellikle ekonomik zorluklar ve işsizlik nedeniyle Başkurt gençlerinin büyük bir kısmı Rus ordusunda savaşmaya zorlanmaktadır. Ancak, bu durum Başkurtlar arasında büyük bir hoşnutsuzluğa neden olmuş ve bölgedeki muhalif hareketlerin güçlenmesine katkı sağlamıştır.

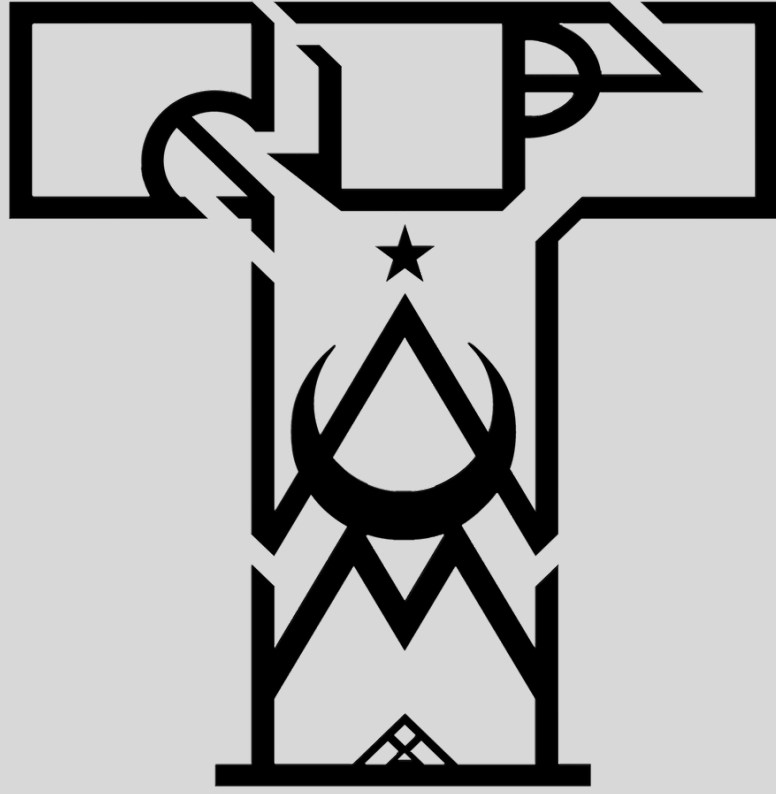
Başkurtların geleceği, Rusya'nın merkezîyetçi politikalarının yanı sıra uluslararası toplumun ve Türk dünyasının bu meseleye ne kadar ilgi göstereceğine de bağlıdır. Şu anda Başkurt kimliğini koruma mücadelesi hem sivil toplum girişimleri hem de diaspora faaliyetleri ile sürdürülmektedir. Türkiye ve diğer Türk devletlerinin Başkurtlarla kültürel ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmesi, bu mücadelenin daha geniş bir çerçevede ele alınmasını sağlayabilir. Moskova'nın Başkurtlara yönelik baskı politikalarının devam etmesi hâlinde bölgede etnik ve siyasi gerilimlerin daha da artması muhtemeldir. Özellikle diğer Türk bölgeleriyle Başkurtların dayanışma içerisinde olması, Rusya'nın bölgedeki hâkimiyetine karşı daha güçlü bir direnişin oluşmasına zemin hazırlayabilir.

Kaynakça

- [1] Türkçelerine sahip çıkıyorlar: Başkurt Türkleri,
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/turkcelerine-sahip-cikiyorlar-baskurt-turkleri-859376.html>,
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/turkcelerine-sahip-cikiyorlar-baskurt-turkleri-859376.html>, 14.08.2024, (Erişim Tarihi: 18.02.2025).
- [2] Başkurtlar ve Özerk Türk Yurdu Başkurdistan,
<https://stratejikortak.com/2020/04/baskurdistan-cumhuriyeti-bilgi.html>, 07.04.2020, (Erişim Tarihi: 18.02.2025).
- [3] Detaylı bilgi için bkz., Yağmur, K. (2003). "Başkurdistan'da Ana Dili Bilincinin Uyanması ve Ulusal Kimliğin Canlandırılması". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* (15).
- [4] Russian Court Bans Prominent Group Promoting Ethnic Bashkir Rights,
<https://www.rferl.org/a/russian-court-bans-prominent-group-promoting-ethnic-bashkir-rights/30629173.html>, 22.05.2020, (Erişim Tarihi: 18.02.2025).
- [5] Detaylı bilgi için bkz., Rusya zorla cepheye sürüyor, Başkurtlar ayaklandı,
<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/rusya-zorla-cepheye-suruyor-baskurtlar-1017223>, 26.01.2024, (Erişim Tarihi: 18.02.2025).



9 Kasım 1996 Kayseri doğumlu olan **Zeynep Gizem Özpinar**, ilk ve orta öğrenimini Safranbolu Ünsal Tülbentçi Okulu'nda, lise eğitimini ise Safranbolu Atatürk Anadolu Lisesi'nde tamamlamıştır. 2015-2017 yılları arasında Karabük Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Adalet Bölümü'nde ön lisans eğitimini gerçekleştirmiş ve bu süreçte, 2016 yılı Temmuz-Ağustos döneminde Safranbolu Adliyesi'nde staj yapmıştır. 2017-2019 yılları arasında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'ne geçiş yaparak lisans eğitimini burada bitirmiştir. 2019 yılında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölge Çalışmaları Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamış ve "Ermeni Meselesi'nde Son Kırılma Noktası: II. Karabağ Savaşı" başlıklı tezle mezun olmuştur. Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi'nde (TUDPAM) yönetim kurulu üyesi ve dış politika uzmanı olarak görev yapan Özpinar, aynı zamanda Politik Stratejiler Araştırma Merkezi'nde (POLSAM) bölge çalışmaları uzmanı olarak görev yapmaktadır. Doktora adayı olarak akademik çalışmalarını sürdüren Özpinar'ın, yayımlanmış bilimsel makaleleri, analiz yazıları, tez çalışması ve uluslararası kongrelerde sunulmuş bildirileri bulunmaktadır. Çalışma alanları arasında bölge çalışmaları, Türk dış politikası, uluslararası siyaset ve uluslararası güvenlik yer almaktadır.



Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi © 2025

www.tudpam.org